

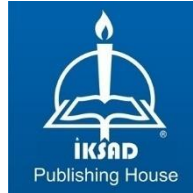
DONANIMLI DALIŞ TURİZMİNİN YEREL HALKIN YAŞAM KALİTESİNE ETKİLERİ

ALİ KOÇAK

**DONANIMLI DALIŞ TURİZMİNİN
YEREL HALKIN YAŞAM KALİTESİNE
ETKİLERİ**

ALİ KOÇAK

Copyright © 2020 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
distributed or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording or other electronic or
mechanical methods, without the prior written permission of the
publisher, except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of
Economic Development and Social
Researches Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TURKEY TR: +90 342 606 06 75
USA: +1 631 685 0 853
E mail: iksadyayinevi@gmail.com
www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.
Iksad Publications – 2020©

ISBN: 978-625-7687-49-2
Cover Design: İbrahim KAYA
December / 2020
Ankara / Turkey
Size = 16 x 24 cm

Oğlum Efehan'a ithafen...

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	3
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. TURİZM VE DONANIMLI DALIŞ TURİZMİ	5
1.1. Turizm Kavramı	5
1.2. Turizmin Genel Özellikleri	8
1.3. Turizmin Önemi	10
1.3.1. Dünya’da Turizmin Önemi	13
1.3.2. Türkiye’de Turizmin Önemi	14
1.4. Turizmin Etkileri	16
1.4.1. Turizmin Ekonomik Etkileri	17
1.4.2. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri.....	21
1.4.2. Turizmin Çevresel Etkileri	23
1.5. Alternatif Turizm Ve Turizm Çeşitleri.....	25
1.5.1. Sağlık Ve Termal Turizm.....	27
1.5.2. Kış Turizmi	28
1.5.3. Yayla Turizmi	28
1.5.4. Mağara Turizmi.....	29
1.5.5. Av Turizmi	30
1.5.6. Kongre Turizmi	31
1.5.7. Golf Turizmi.....	31
1.5.8. Yat Turizmi	32
1.5.9. İpek Yolu Turizmi	34
1.5.10. İnanç Turizmi	35
1.5.11. Hava Sporları Turizmi.....	36

1.5.12. Dağcılık Turizmi	37
1.5.13. Akarsu – Rafting Turizmi	37
1.5.14. Kuş Gözlemciliği Turizmi.....	38
1.5.15. Su Altı Dalış Turizmi	39
1.6. Donanımlı Dalış Turizmi	40
1.6.1. Donanımlı Dalış Turizminin Tarihçesi Ve Gelişimi	41
1.6.2. Donanımlı Dalış Turizmi Sistemi	44
1.6.2.1. Deniz (Okyanus) Çevresi	45
1.6.2.2. Dalgıçlar	45
1.6.2.3. Turizm Sektörü.....	46
1.6.2.4. Yerel Halk	47
İKİNCİ BÖLÜM	49
2. YEREL HALK VE YAŞAM KALİTESİ.....	49
2.1. Yerel Halk Kavramı	49
2.2. Yerel Halk Ve Turizm İlişkisi.....	54
2.2.1. Turizm Kapsamında Yerel Halk Çalışmaları	55
2.2.2. Yerel Halkın Turizmle Etkileşimi	64
2.2.2.1. Yerel Halk Açısından Turizmin Ekonomik Etkileri.....	67
2.2.2.2. Yerel Halk Açısından Turizmin Kültürel Etkileri.....	69
2.2.2.3. Yerel Halk Açısından Turizmin Çevresel Etkileri	70
2.2.2.4. Yerel Halk Açısından Turizmin Sosyal Etkileri	72
2.3. Yaşam Kalitesi Kavramı Ve Bileşenleri	74
2.3.1. Yaşam Kalitesi	74
2.3.2. Yaşam Kalitesi Bileşenleri.....	77
2.4. Turizm Ve Yaşam Kalitesi İlişkisi	81
KAYNAKÇA	85

GİRİŞ*

İnsanlar tarih boyunca yeni yerler görmek, dinlenmek, kültürleri tanımak, keşfetmek veya ziyaret etmek gibi nedenler ile sürekli olarak turizm hareketi gerçekleştirmişlerdir. Özellikle teknolojik gelişmeler (seyahat kolaylığı) ve boş zaman kavramının artmasıyla turizmin gelişmesi ve turizmden elde edilen gelirler ve bölge halkına yarattığı istihdam ülkeler için turizmi önemli hale getirmiştir. Ülkemizde bu pastadan aldığı payı her zaman artırma çabasıdadır. Coğrafi özelliğimizden kaynaklı olarak en popüler turizm çeşidi deniz kum güneş turizmi olup dönemsellik ön plandadır. Ülkemizde turizmi on iki aya yaymanın turizmin sürdürülebilirliği için büyük önem teşkil ettiği kaçınılmaz bir gerçektir. Bu bağlamda alternatif turizm çeşitleri sürekli araştırılmakta ve uygulanmaya çalışılmaktadır.

Üç tarafı denizlerle çevrili olan ülkemizde alternatif turizm hareketlerinden birisi olan sualtı dalış turizmi ve kapsamındaki donanımlı dalış turizmi de sürekli gelişim göstermektedir. Ülkemiz de sualtında kalan gerek antik yapılar gerekse de önemli gemi batıkları dünya genelinde birçok dalgıcın dikkatini çekmektedir. Ülkemiz dalış merkezleri açısından incelendiğinde Antalya ili Kaş ilçesinin lokomotif bölge olduğu görülmektedir. Turizm endüstrisinin sosyal faaliyetlerden oluşmasından dolayı bölgeye gelen dalgıçlar yerel halk ile etkileşim içerisinde. Bu çalışmada Antalya ili Kaş ilçesindeki donanımlı dalış turizminin yerel halkın yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini halkın algılaması yönünden incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde turizm kavramı, turizmin genel özellikleri, turizmin önemi ve alternatif turizm çeşitleri ve bu kapsamda sualtı dalış turizmi ile alt dalı olan donanımlı dalış turizmi, donanımlı dalış turizminin tarihçesi ve gelişimi, donanımlı dalış turizm sistemi incelenmiştir.

İkinci bölümde Yerel halk kavramı, yaşam kalitesi kavramı, yerel halk ile turizm ilişkisi ve yaşam kalitesi ile turizm ilişkisi araştırılmış ve açıklanmıştır.

**Bu kitap yüksek lisans tezinden üretilmiştir.*

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TURİZM VE DONANIMLI DALIŞ TURİZMİ

Bu bölümde turizm kavramı, turizm genel özellikleri ve önemi hakkında bilgi verilmiştir. Turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkileri ayrı ayrı anlatılmıştır. Alternatif turizm hareketleri açıklanmış ve alternatif turizm hareketleri alt dalı olan su altı dalış turizm hakkında detaylı bir şekilde bilgi verilmiştir.

1.1. TURİZM KAVRAMI

Kökü “tornus” sözcüğünden gelen ve bir daire etrafında dönme eylemini ifade eden turizm kelimesi, Avrupa dillerine “tour” şeklinde geçmiştir ⁽¹⁾. Kozak vd., turizmi “*genel olarak devamlı yaşanan yer dışında tüketici olarak tatil, dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçların giderilmesi amacıyla yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketleridir*”, olarak tanımlarken, bir başka tanımda turizm; “*dinlenme ya da iş amaçlı bir yerden yola çıkarak belli bir destinasyona yönelen insani faaliyettir*” şeklinde yer almaktadır ⁽²⁾.

⁽¹⁾ Demet Tüzünkan, “*Turizm Sektöründe Inovasyon (Yenilik) ve Güncel Uygulamalar*”, Bilgi Çağında Inovasyon, Editörler: Yrd. Doç. Dr. Ayşe Çağlı Döner, Yrd. Doç. Dr. Ayşen Akyüz, Derin Yayınları, İstanbul, 2016, Yayın no: 0158, s.111.

⁽²⁾ Nazmi Kozak, Meryem Akoğlan, Metin Kozak, *Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar*, 3. bs., Ankara, 1997, s.1.

Turizm, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) kaynaklarında dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla insanların sürekli yaşadıkları yerler dışına yaptıkları gezilerde geçici konaklamalarından doğan ihtiyaçlarının karşılanması⁽³⁾ olarak tanımlanırken, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından ise bu tanıma ilave olarak, bireylerin ardışık bir yıldan fazla olmayacak şekilde seyahat etmeleri şeklinde bir ifadede bulunulmuştur.

UNWTO turizmi “yurt içi” ve “uluslararası” olmak üzere iki şekilde sınıflandırmaktadır⁽⁴⁾.

Genel bir tanıma göre turizm; insanların sürekli ikametlerinin bulunduğu illerin dışına yaptıkları seyahatlerdir. İnsanlar bu illerde geçici süreli konaklamaktadırlar. Turizm, bu geçici süreli konaklamalar esnasında meydana gelen ihtiyaçlarının karşılanmasıdır⁽⁵⁾.

Turizmin yapısal olarak insan odaklı olması ve farklı sosyo-ekonomik, politik ve psikolojik temeller içermesi sebebiyle turizme yönelik

⁽³⁾ ÇSGB, *Turizm Sektöründe Çalışma Sürelerinin İyileştirilmesi Programlı Teftişi Sonuç Raporu*, 48, Ankara, 2011, s. 15.

⁽⁴⁾ Murat Çuhadar, “Turizm Sektöründe Talep Tahmini İçin Yapay Sinir Ağları Kullanımı ve Diğer Yöntemlerle Karşılaştırmalı Analizi (Antalya İlinin Dış Turizm Talebinde Uygulama)”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Isparta, 2006, s.9.

⁽⁵⁾ Sinem Özen, “Dünya Turizminde Tüketici Tercihlerinde Yaşanan Değişimlerin Konaklama İşletmelerine Yansımaları: Antalya’da Temalı Otel Örnekleri”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aydın, 2009, s.9.

yapılan tanımların farklı yazarlar ve araştırmacılar tarafından çeşitlilik gösterdiği görülmektedir ⁽⁶⁾.

Turizmin gelişmesi için gerekli olan faktörler, harcanabilir gelir, boş zaman, seyahat motivasyonu ve siyasi kolaylaştırmalar (düzenlemeler) olarak sıralanabilmektedir ⁽⁷⁾. Valena Smith isimli bir araştırmacı tarafından ortaya atılan bu kavramların birbirleriyle etkileşimleri ve bağlantıları oldukça turizmin sürdürülebilir bir hal alabileceği öngörülmektedir ⁽⁸⁾. Örneğin erken emeklilik istemlerinin olması ve ücretli yıllık izin sürelerinin tüm dünyada uzaması, turistik faaliyetlere katılımları arttırmayı destekleyici olsa da sadece boş zaman kavramı tek başına yeterli değildir. Boş zamanının yanı sıra bireyin zorunlu ödemelerinden arda kalan ve turistik faaliyetlerde kullanabileceği harcanabilir gelirinin olması, seyahat faaliyetleri için fizyolojik ve psikolojik arzu ve ihtiyaçları olarak da tanımlanabilen ⁽⁹⁾ hevesinin olması ve eğer seyahati yurt dışına yapıyorsa ülkelerarası anlaşmalara göre hali hazırda pasaportunun ve gerekiyorsa vize gibi evraklarının da olması gerekmektedir. Kısacası, bu dört faktörden hepsi eşit öneme sahiptir.

⁽⁶⁾ Kadir Öztaş, *Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgileri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002, s.16.

⁽⁷⁾ Larry Yu, “*The Structure and Nature of the International Hospitality Industry*”, içinde Brotherton, B. ve Wood, R. (Editörler), *The Sage Handbook of Hospitality Management*, Sage, London, 2008.

⁽⁸⁾ J.Francis Lindsay, “*From Fashion to ‘Tangible-Intangible’ Action: Local Communities ‘Culturizing’ New Tourism Development*”, içinde Brebbia, C.A. ve Pineda, F.D. (Editörler), *Sustainable Tourism IV*, Witpress, Boston, 2010, s.491.

⁽⁹⁾ Norzalita Abd Aziz ve Ahmad Azmi Ariffin, “Identifying the Relationship between Travel Motivation and Lifestyles among Malaysian Pleasure Tourists and Its Marketing Implications”, *International Journal of Marketing Studies*, 1(2), 2009, s.97

Bazı araştırmacılar turizm ticari bir amaç olarak değerlendirilmemekte olup turizmi eğlenme, tatil yapma ve boř zamanlarını geçirme dūřüncesine bağlamaktadırlar ⁽¹⁰⁾.

1.2. TURİZMİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Turizm, hizmetler sektörünün içinde yer aldığı için hizmetler sektörüyle benzer özelliklere sahiptir. Bu özelliklere göre turizm, somut olmayan, aynı anda üretilen ve tüketilen, stok edilemeyen, belli bir standarda sahip olamayan ve kişinin emeğine dayanan özelliklere sahiptir ⁽¹¹⁾.

Turizm sektöründe yılın her günü ve günün her saati kesintisiz olarak hizmet verilmektedir. Hizmetin üretilmesinde katkısı olan tüketici, ekonomik dalgalanmalardan, siyasi kararlardan, toplumsal modadan, değişen kişisel tercihlerden, terörden, doğal afetlerden veya sadece bir arkadaşının tavsiyesinden bile etkilenip tercihlerinde sürekli olarak değişiklik gösterebilmektedir. Gittiği bir otelden çok memnun olan turist, bir sonraki gidişinde birebir aynı hizmeti almazsa memnun kalmayabilmektedir. Bu da hizmetin kalitesinin kontrolünü zorlaştırmaktadır. Zira her defasında belli bir standarda sahip birebir

⁽¹⁰⁾ Taha Aksoy, “Turistik Tanıtım Harcamalarının Turizm Talebine Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2017, s.3.

⁽¹¹⁾ Nazmi Kozak, Meryem Kozak, Metin Kozak, *Genel Turizm*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 38- 40.

aynı hizmetin verilmesi mümkün olmamaktadır. Bu durum, hizmetin soyut olmasından kaynaklanmaktadır ⁽¹²⁾.

Turizm ürünleri eş zamanlı üretilen ve tüketilen özelliklere sahiptir. Yani, turizm endüstrisinde hizmet, hizmetin sağlayıcısının olduğu yerde alınmak durumundadır. Turizm sektöründe hizmetin sağlayıcısı ile tüketicisi genellikle aynı yerdedir. Bu durum, hizmetin üretiminin ve tüketiminin aynı yerde olmasını gerektirir ⁽¹³⁾. Örneğin, bir turist, bir otele girmeden servis almaya başlayamaz veya otel turist gelmeden servisi vermeye başlayamaz.

Turizm sektöründe üretim ve tüketimin eş zamanlı olması, sektördeki hizmetlerin stoklanamama özelliğini de beraberinde getirmektedir. Okumuş vd.'nin de çalışmalarında vurguladıkları gibi satılmayan bir hizmet o gün değerini kaybetmektedir ⁽¹⁴⁾. Yani, iklim değişiklikleri, doğal afetler, terör gibi dışsal ve içsel pek çok etmenden hızlı bir şekilde etkilenen sektörde satın alınan ama kullanılmayan bir uçak koltuğu, sipariş edilen ama yenmeyen bir et veya rezervasyonu yapıldığı halde kullanılmayan bir otel odası ertesi günler için stoklanıp bekletilemez.

Turizm, insan emeğine bağlı ve küresel ekonomide oldukça hızlı büyümekte olan bir sektördür. Emek yoğun doğası ve diğer ilgili

⁽¹²⁾ Tüzünkan, a.g.e., s.113-114.

⁽¹³⁾ J.A. Bennett ve J.W. Strydom, *Introduction to Travel and Tourism Marketing*, Juta Education, Lansdowne, 2001, s.5.

⁽¹⁴⁾ Fevzi Okumuş, Levent Altınay ve Prakash Chathoth, *Strategic Management for Hospitality and Tourism*, Elsevier, Oxford, 2010, s.27.

sektörlerde istihdam üzerindeki önemli çarpan etkisi nedeniyle en çok iş yapan sektörler arasındadır. Bununla birlikte, sektör sendikal faaliyetlerin az görüldüğü, küçük ve orta ölçekli işletmeler ağırlıklı, düşük ücret ve düşük beceri gereksinimleri nedeniyle zayıf çalışma koşulları konusunda bir üne sahiptir ⁽¹⁵⁾. Ancak unutulmamalıdır ki, çalışanların çalışma koşullarından memnuniyetleri ve işlerini severek çalışmaları doğrudan hizmetlerin kalitesine etki edebilmektedir. Turizm sektörünün ekonomilerinde önemli bir etkisi olduğunu gören pek çok devlet, sektör çalışanlarına ve çalışma koşullarına yönelik iyileştirici düzenlemeler yapmaktadır ⁽¹⁶⁾.

1.3. TURİZMİN ÖNEMİ

Seyahat ve turizm bir sektörden daha fazlasıdır. Dünya vatandaşlarının, dünyadaki diğer yerleri ve halkları tanımaya ve anlamaya başladığı fiziksel bir mekanizmadır. İnsanlar, başkalarını daha iyi anladıklarına inandıklarında, başkalarının sahip oldukları kültür ve görüşleri daha derinlemesine değerlendirmeye başlarlar. Turizm sektörü, günümüzde insanların daha fazla seyahat etmesine yardımcı olacak yollar bulmaya ve insanların turistik faaliyetlere katılımlarından mutlu olmalarını sağlamaya yönelik yenilikler yapmaktadır ⁽¹⁷⁾.

⁽¹⁵⁾ ILO (Çevrimiçi) <http://www.ilo.org/global/industries-and-sectors/hotels-catering-tourism/lang--en/index.htm> Erişim; 03.10.2017.

⁽¹⁶⁾ OECD, *OECD Tourism Trends and Policies 2012*, OECD Publishing, 2012, s.117.

⁽¹⁷⁾ Dee K. Waddell, *Tourism& World Peace in the Cognitive Era*, (Çevrimiçi) <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/2017-documents/global-economic-impact-and-issues-2017.pdf> Erişim; 03.10.2017.

Turizm sektörü, dünyada ekonomik faaliyetlerin yaklaşık %10'unu oluşturmakta ve küresel ekonomide her 11 işten 1'ini destekleyerek kritik bir küresel endüstri haline getirmektedir ⁽¹⁸⁾.

Turizm, dünya üzerindeki bütün kıtalarda kalkınma açısından oldukça önemli bir sektördür. Ancak, turizmin ekonomik faydaları her zaman eşit olarak paylaşılmamaktadır. Büyük şehirler veya popüler merkezler faydaların hepsini değilse de çoğunu alan bölgelerdir. Turizmi bir kalkınma stratejisi olarak teşvik etmek isteyen ülkeler, faydaları bir veya bir kaç bölgeye yaymak yerine daha adil bir dağılımdan yanadır. Bu sebeple doğal kaynakların bilinçli kullanımı, kaliteli işlerin oluşturulması ve yoksulluğun azaltılması gibi hedeflerin tümü turizmin geliştirilmesi ile yakından ilişkilidir ⁽¹⁹⁾. Turizm ve etkileri ile ilgili dünyada pek çok vakıf, kurum, kuruluş, hükûmet işbirliği içinde çalışmaktadır.

2011 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), doğal kaynakların bilinçli kullanımına yönelik ve turizmin çevre ile ilişkisini öne çıkaran yeşil turizm ile ilgili olarak aşağıdaki konuları ele almıştır ⁽²⁰⁾.

⁽¹⁸⁾ Lauro Ferroni, Hospitality & Tourism Investment: Forces for the Future, (Çevrimiçi) <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/2017-documents/global-economic-impact-and-issues-2017.pdf> Erişim; 03.10.2017.

⁽¹⁹⁾ Carlos, J. Menendez, Partnering for Inclusive Growth: From Digital Divide to Digital Dividend, (Çevrimiçi) <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/2017-documents/global-economic-impact-and-issues-2017.pdf> Erişim; 03.10.2017.

⁽²⁰⁾ UNEP, Tourism; Investing in Enrgy and Resource Efficiency, 2011, s.418-419.

1. Turizm, dünya ekonomisinin büyümesinde önemli bir potansiyele sahiptir.
2. Turizmin gelişimine önemli çevresel zorluklar eşlik etmektedir.
3. Turizm gelişimi, yerel ekonomiyi desteklemek ve yoksulluğu azaltmak için tasarlanabilir.
4. Yeşil turizm, yeşil iş yaratma potansiyeline sahiptir.
5. Yeşil turizme yatırım yapmak, enerji, su ve atıkların maliyetini azaltabilir ve biyoçeşitlilik, ekosistemler ve kültürel mirasın değerini artırabilir.
6. Turistler yeşil turizmi desteklemektedir.
7. Özel sektör, özellikle küçük işletmeler, yeşil turizmi desteklemek için harekete geçirilmelidir.
8. Yeşil turizmde ekonomik potansiyelin çoğu, yeşil turizm yatırımları için finansmana daha iyi erişim ihtiyacı duyan küçük ve orta boyutlu işletmeler (KOBİ) içinde bulunur.
9. Planlama ve geliştirme stratejileri, yeşil turizme yönelik ilk adımdır.
10. Devlet yatırımları ve politikaları yeşil turizmde özel sektör faaliyetlerinden yararlanabilir.

Turizmin geliştirilmesi ile ilgili farklı kurumlar tarafından çeşitli planlar yapılıyor olması çok normaldir çünkü sektör ekonomik, sosyal, çevresel etkileri sebebiyle hem Dünya’da hem de mikro ölçekte Türkiye için büyük öneme sahiptir.

1.3.1. Dünya’da Turizmin Önemi

On yıllar boyunca, turizm, dünyanın süratle büyüyen sektörlerinden biri olma yolunda, gelişmenin ve derinleşmenin çeşitliliğini yaşamıştır. Modern turizm gelişimle yakından ilişkilidir ve dünyada giderek artan sayıda yeni destinasyonlar oluşmaktadır. Bugün, turizmin iş hacmi, petrol, gıda ve otomotiv sektörlerindeki iş hacimlerinden yer yer daha fazladır. Turizm, uluslararası ticaretin en önemli oyuncularından biri haline gelmiş ve aynı zamanda birçok gelişmekte olan ülke için ana gelir kaynaklarından birini temsil etmektedir. Bu büyüme, hedefler arasında artan çeşitlilik ve rekabet ile birlikte ele alındığında sanayileşmiş ve gelişmiş ülkelerdeki turizmin küresel yayılımı, üretimden tarıma veya telekomünikasyona kadar birçok ilgili sektörde ekonomi ve istihdam alanlarında fayda yaratmıştır ⁽²¹⁾.

Turizm, dünyanın en büyük ve en süratle büyümekte olan sektörlerinden biridir. UNWTO Turizm raporuna göre, 2017 yılında dünya çapında gittikçe artan sayıdaki yer turizme açılmıştır. Bu durum, turizmde yeni iş ve işletmelerin yaratılmasına, ihracat gelirlerinin artmasına ve altyapıların geliştirilmesi vasıtasıyla sosyo-ekonomik ilerlemenin gerçekleşmesine yol açmıştır.

Mevcut geleneksel turistik bölgelere ek olarak birçok yeni varış noktası ortaya çıkmıştır.

⁽²¹⁾ World Tourism Organization UNWTO, “Why Tourism”, 2017, (Çevrimiçi) <http://www2.unwto.org/content/why-tourism> Erişim; 03.10.2017.

Uluslararası turist sayıları, küresel olarak 1950'de 25 milyon kişi iken, 1980'de 278 milyona, 2000'de 674 milyon, 2016'da 1.235 milyar kişiye ulaşmıştır. Aynı şekilde, dünya çapında destinasyonlar tarafından kazanılan uluslararası turizm geliri, 1950'de 2 milyar dolardan, 1980'de 104 milyar dolara, 2000'de 495 milyar dolara ve 2016'da 1 Milyon 220 milyar dolara varmıştır. Uluslararası turizm ayrıca, uluslararası yolcu taşımacılığı hizmetleri yoluyla küresel ekonomiye 216 milyar dolar ihracat geliri sağlamıştır. 2016 yılından uluslararası turizm, dünya mal ve hizmet ihracatının %7'sini temsil etmektedir. Bu oran, 2015 yılında %6 iken 2016 yılında %1 artmıştır. Dünya çapında bir ihracat kategorisi olan turizm, kimyasal maddelerden ve yakıtlardan sonra otomotiv ürünlerinin ve gıda ürünlerinin ardından üçüncü sırada yer almaktadır ⁽²²⁾.

1.3.2. Türkiye'de Turizmin Önemi

1950'li yıllardan itibaren küresel ekonomide oldukça hızlı gelişmekte olan sektörlerden biri haline gelen turizm, bölgelerin veya ulusların gelişmeleri için bir araç olarak kullanılmıştır. Turizm, gelirin ve işlerin oluşturulmasında, ödemeler dengesi problemlerinin hafifletilmesinde, bölgesel ve ulusal ekonomik gelişmelere katkıda bulunan önemli bir etmen olarak yerini almıştır ⁽²³⁾.

⁽²²⁾ UNWTO, “*Tourism Highlights 2017 Edition*”, 2017, s.2, (Çevrimiçi) <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029> Erişim; 03.10.2017.

⁽²³⁾ Ali Çımat ve Ozan Bahar, “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (6), 2003, s.2.

Türkiye’de turizm uzun yıllar deniz, kum ve güneş üçlüsü olarak görülmüştür. Ancak 1980’li yıllardan sonra, özellikle 1982 yılında 2634 sayılı “Turizmi Teşvik Kanunu’nun yürürlüğe konmasının ardından turizm yatırımlarının artması ve Türkiye’nin sadece deniz, kum ve güneş üçlüsünden oluşmadığına yönelik farkındalığın gelişmesi ile Türk turizmi, yapısında önemli bir değişiklik içine girmiştir ⁽²⁴⁾. Türkiye’nin doğal güzelliklere ve tarihsel zenginliklere sahip bölgeleri çoğunlukla, sanayileşmenin arttığı bölgelerin dışında; sahillerde, dağ yamaçlarında, arkeolojik kalıntıların bulunduğu yerlerde veya göl ve nehir kenarlarında yer almaktadır. Turizm endüstrisinin ana dokusunu, doğanın ve iklimin yarattığı tarih, folklor, uygarlık ve kültürün harmanladığı bir değerler bütünü oluşturmaktadır. Türkiye, coğrafi konumundan ötürü pek çok farklı kültüre ev sahipliği yapmış, çeşitli medeniyetlerin buluşmasına tanık olmuş, tarihi zengin olan bir ülkedir. Bu özelliğinden ötürü sanayileşmenin olmadığı bölgelerde turizm endüstrisine denk gelmek mümkündür. Türkiye’deki bu zenginlikler turizm vesilesiyle işlenebilmekte ve milli geliri arttıracak bir değer haline gelebilmektedir ⁽²⁵⁾.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) verilerine göre Türkiye, son on yılda turizmde belirgin ve hızlı bir büyüme

⁽²⁴⁾ Mehmet Somuncu, “Turizmin Kalkınmaya Etkisi ve Türkiye Turizmindeki Bölgesel Farklılıklar”, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, *IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiri Metinleri*, 2006, Ankara, s.166.

⁽²⁵⁾ Hüseyin Çeken, “Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, C.X ,S II, 2008, s.299. B

kaydetmiştir. 2002 ve 2014 yılları arasında Türkiye'ye gelen uluslararası turist sayısı % 210 artarken, turizm ödemeleri 2003-2014 döneminde %145'in üzerinde artmıştır. 2014 yılında turizmin GSYİH (Gayrisafi Yurt İçi Hasıla) 'ya oranı 34,3 milyar ABD doları düzeyinde olup, GSYİH'nin % 4,3'ünü oluşturmaktadır. İç turizm açısından ise yurtiçi seyahat gelirleri, 2013 yılının aynı dönemine göre % 22,7 artarak 22,6 milyar TL'ye yükselmiştir ⁽²⁶⁾.

Türkiye'deki turizmin geleceğini planlaması ve geliştirmesi ile sorumlu olan esas devlet kuruluşu Kültür ve Turizm Bakanlığı'dır. Ayrıca Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, Turistik Oteller ve Yatırımcılar Derneği, Otelciler Federasyonu, Türk Turizm Yatırımcıları Derneği, Turist Rehberleri Birliği Odaları, Başbakanlık Yatırım Destek ve Kalkınma Ajansı ve pek çok yerel dernek de turizmin gelişmesi ve tanıtılması adına işbirliği içinde faaliyet göstermektedir.

1.4. TURİZMİN ETKİLERİ

Turizm sayesinde oluşan ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel etkiler gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Bu durum, turizme verilen önemi ve değeri sadece turizm hareketlerinden büyük pay alan gelişmiş ülkelerde değil, aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde de artırmaktadır ⁽²⁷⁾.

⁽²⁶⁾ OECD, *OECD Tourism Trends and Policies 2016*, OECD Publishing, 2016, s.287.

⁽²⁷⁾ Mehmet Ali Özdemir ve İsmail Kervankıran, "Turizm ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 24, 2011, s.3.

Turizm çok karmaşık bir endüstridir. İstihdama ve ödemeler dengesine katkısı gibi olumlu ekonomik sonuçlar getirmesinin yanı sıra doğal çevreye ve kültürel yapıya da olumlu katkılarda bulunduğu bilinmektedir. Turizm iyi yönetilirse, bölgelerin sosyo-kültürel, ekonomik ve jeo-politik gelişmesinde olumlu bir rol oynayarak birçok ülke ve bölge için önemli bir kalkınma fırsatı oluşturmaktadır ⁽²⁸⁾.

Turizmin ekonomik yapı üstünde olumlu etkileri bulunmaktadır. Bu sebeple, turizm, gelişmekte olan ülkeler tarafından da desteklenen bir sektördür. Sadece ekonomik anlamda değil, turizmin sosyal yapı üstündeki etkileri de bulunmaktadır. Bu etkiler, turizmin hâlihazırdaki sosyal değerlere, bireylerin davranışlarına, aile içi ilişkilere, güvenlik olgusuna, ahlak kurallarına, zanaat gerektiren faaliyetlere, geleneksel sanat faaliyetlerine ve toplumun sosyal yapısına dolaylı ya da doğrudan yapmakta olduğu etkiler olarak ifade edilmektedir ⁽²⁹⁾

1.4.1. Turizmin Ekonomik Etkileri

Turizm endüstrisi hem ev sahipliği yapan ülkelere hem de turistlerin kendi ülkelerine büyük ekonomik fayda sağlamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bir bölgenin kendisini bir turizm merkezi

⁽²⁸⁾ UN, “Impacts of Tourism”, (Çevrimiçi) <http://drustage.unep.org/resourceefficiency/impacts-tourism> Erişim; 03.10.2017

⁽²⁹⁾ Ahmet Gürbüz, “Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma”, *TEKNOLOJİ*, 5(1-2), 2002, s.50.

olarak teşvik etmesinin ana motivasyonlarından biri, beklenen ekonomik gelişmedir ⁽³⁰⁾.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO) yayınladığı istatistiklere göre uluslararası turizm hareketlerine katılan kişi sayısı 2016 yılında, 2015 yılına kıyasla %3,9 artarak 1 milyar 235 milyon kişiye ulaşmış ve uluslararası turizm gelirleri de 2016 yılında 1.220 trilyon dolara yükselerek bir önceki yıla göre %2,6 artış göstermiştir ⁽³¹⁾.

Uluslararası turist sayılarını gösteren Tablo 1'e göre 2016 yılında dünyada en çok ziyaret edilen ülke bir önceki yıl da olduğu gibi 82,6 milyon turist ile Fransa olmuştur. Ancak Fransa'ya gelen turist sayısındaki değişim oranına bakıldığında, bir önceki yıla göre azalma olduğu da görülmektedir. Fransa'yı 75,6 milyon turist ile ABD ve İspanya takip etmektedir. Özellikle İspanya'nın bir önceki yıla göre turist sayısındaki artışı dikkat çekicidir. Türkiye, 2015 yılı rakamlarına göre bu listede İtalya'nın ardından 6. sırada yer almasına karşın 2016 verileri güncellenmediği için 10. sırada görülmektedir.

⁽³⁰⁾ UN, "Impacts of Tourism", (Çevrimiçi) <http://drustage.unep.org/resource/efficiency/impacts-tourism> Erişim; 04.10.2017

⁽³¹⁾ UNWTO, "Tourism Highlights 2017", 2017, s.3.

Tablo 1: Uluslararası Turist Sayıları

Ülkeler	Milyon kişi		Değişim (%)	
	2015	2016	15/14	16/15
Fransa	84.5	82.6	0.9	-2.2
Amerika Birleşik Devletleri	77.5	75.6	3.3	-2.4
İspanya	68.5	75.6	5.5	10.3
Çin	56.9	59.3	2.3	4.2
İtalya	50.7	52.4	4.4	3.2
Birleşik Krallık	34.4	35.8	5.6	4
Almanya	35	35.6	6	1.7
Meksika	32.1	35	9.4	8.9
Tayland	29.9	32.6	20.6	8.9
Türkiye	39.5	..	-0.8	..

Kaynak: UNWTO, “Tourism Highlights 2017”, 2017, s.6

Uluslararası turizm gelirlerini güncel olarak gösteren Tablo 2’ye göre ABD, 2016 yılında yaklaşık 206 milyar USD ile en çok gelir elde eden ülke olmuştur. ABD’yi İspanya ve Tayland takip etmektedir. Tayland, en çok ziyaret edilen ülkeler arasında 9. sırada yer almasına karşın en çok gelir elde eden 3. ülke konumundadır. Tam tersi bir durum Fransa için söz konusudur. Tablo 1’e göre en çok ziyaret edilen ülke Fransa’dır. Ancak turizm gelirleri açısından Fransa 5. sırada yer almaktadır. Türkiye, uluslararası turizm gelirleri açısından ilk 10 ülke içinde yer almamaktadır. Tablo 1 ‘de yer almayan Avustralya ve Hong Kong’un uluslararası turizm gelirleri açısından ilk 10 ülke içinde yer almış olmaları ise dikkat çekici bir diğer ayrıntıdır. 2017 yılında turizmin küresel ölçekte GSYİH’ya etkisinin %3,5 olması beklenmekle birlikte hali hazırda 7,6 trilyon ABD doları katkısı

olmakta ve dünya çapında 292 milyon kişiye iş imkânı yaratmaktadır. Bu durumun 2027 yılında 380 milyon iş imkânına ulaşacağı ve her 9 işten birinin turizm sektörü kapsamında olacağı öngörülmektedir ⁽³²⁾.

Tablo 2: Uluslararası Turizm Gelirleri

Ülkeler	Milyar USD		Değişim (%)	
	2015	2016	15/14	16/15
Amerika Birleşik Devletleri	205.4	205.9	7	0.3
İspanya	56.5	60.3	-13.3	6.9
Tayland	44.9	49.9	16.9	11
Çin	45	44.4	2.1	-1.2
Fransa	44.9	42.5	-22.9	-5.3
İtalya	39.4	40.2	-13.3	2
Birleşik Krallık	45.5	39.6	-2.3	-12.9
Almanya	36.9	37.4	-14.8	1.4
Hong Kong	36.2	32.9	-5.8	-9.1
Avustralya	28.9	32.4	-8.2	12.3

Kaynak: UNWTO, “Tourism Highlights 2017”, 2017, s.6

Türkiye özelinde ise, WTTC (Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi) 2017 verilerine göre turizmin Türkiye GSYİH’na etkisi 2016 yılında toplam 88 milyar ABD doları olmuş ve bu rakam toplam GSYİH’nin %12,5’ini oluşturmuştur. Bu rakamın 2027 yılında 136,3 milyar ABD dolarına ulaşacağı ve GSYİH’ya %13,8 etki edeceği tahmin edilmektedir. İstihdam yaratma açısından ise, 2016 yılında 2.197.500 ile toplam istihdamın %8’ini oluşturan turizm sektörünün

⁽³²⁾ Rochelle Turner, “Travel&Tourism Global Economic Impact and Issues 2017”, WTTC, 2017, s.3-4

2027 yılında 2.967.000 ile toplam istihdamın %9,5'ini oluşturacağı da rapordaki öngörüler içinde yer almaktadır ⁽³³⁾.

Mevcut kaynakların verimli kullanılması ve bölgesel ilerleme konusunda turizm sektörünün büyük önemi bulunmaktadır. Özellikle, tarım ve sanayi açısından kaynakları yetersiz olan ama oldukça zengin turizm kaynaklarına sahip olan bölgeler, turizm sayesinde dengeli kalkınma sağlayabilmektedir. Nitekim kalkınma, yalnızca ekonomik istatistiklerden oluşmayıp sosyo-kültürel yapının da değişime ayak uydurması ve yenileştirilmesi anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, toplumun ekonomik olduğu kadar sosyo-kültürel açıdan yüksek bir yaşam seviyesine ulaşabilmesi demektir ⁽³⁴⁾.

1.4.2. Turizmin Sosyo-Kültürel Etkileri

Turizmin sosyo-kültürel etkileri, turistlerle yerel halkın ve turizm endüstrisinin doğrudan ve dolaylı etkileşimi ile oluşmaktadır. Bu etkiler her zaman açık değildir, ölçmek güçtür, değer yargılarına bağlıdırlar ve çoğunlukla dolaylı olurlar. Bu da belirlenmesini zorlaştırmaktadır. Etkiler, değer sistemleri ve davranışlarda değişiklikler meydana getirdiğinde ortaya çıkar. Farklı kültürlerin buluşmasıyla topluluk yapısı, aile ilişkileri, ortak geleneksel yaşam biçimleri, törenler ve ahlaki değerlerde değişiklikler sıklıkla

⁽³³⁾ Rochelle Turner, "Travel&Tourism Economic Impact 2017 Turkey", *WTTC*, 2017, s.1

⁽³⁴⁾ Çeken, a.g.e., s.295.

görülmektedir. Ancak turizm, barış için destekleyici bir güç olarak hizmet edebileceğinden olumlu etkiler yaratabilmektedir ⁽³⁵⁾.

Turizmin sosyo-kültürel etkileri ^{(36),(37)};

- Yerel el sanatlarının ve geleneksel kültürel aktivitelerin yaygınlaşması,
- Yerel halkın sosyal ve kültürel yaşamında değişiklikler olması,
- Yerel mimari yapıların popülerleşmesi,
- Estetik ve kültürel değerlere sahip alanların korunma bilincinin yerleşmesi,
- Giyinme alışkanlıklarının değişmesi,
- Yabancı dil öğrenilmesi,
- Yöresel gastronomi kültürünün tanınması,
- Farklı dinlerin tanınması.

şeklinde olabilmektedir.

Sosyo kültürel etkilenmelerin derecesi ve alanı, bölgeye gelen turistlerin demografik ve kültürel yapılarına göre farklılık gösterebilmektedir ⁽³⁸⁾.

⁽³⁵⁾ UN, “Impacts of Tourism”, (Çevrimiçi) <http://drustage.unep.org/resource/efficiency/impacts-tourism> Erişim; 04.10.2017.

⁽³⁶⁾ Stephen J.Page ve Joanne Connell, *Tourism: A Modern Synthesis*, 2nd Edition, Thomson, London, 2006, s.366-368.

⁽³⁷⁾ Peter Mason, “Managing Sociocultural Impacts of Tourism”, Editorler: John Beech ve Simon Chadwick, *The Business of Tourism Management*, Pearson Education Ltd, England, 2006, s.340-341.

Turizmin gelişmesi ile yerli halkın turizme ve turiste olan bakış açıları arasında bir ilişki olduğu açıktır. Hükûmetlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve turizm endüstrisi içinde yer alan kurumların işbirliği ile oluşturulabilecek politikalar aracılığıyla yerli halkın turizmin önemini anlaması sağlanabilir. Halkın turizme katılımıyla birlikte sosyo-kültürel etkileşimin pozitif olması öngörülmektedir. Turizmin gelişmesi ve en önemlisi sürdürülebilir olması için yerel halk ile desteklenmesi şarttır ⁽³⁹⁾.

1.4.2. Turizmin Çevresel Etkileri

Hem doğal hem de insan yapımı oluşturulan kaliteli bir çevre turizm için gereklidir. Bununla birlikte, turizm ile çevre arasındaki ilişki karmaşıktır. Turizm, olumsuz çevresel etkilere neden olabilecek birçok faaliyeti içerir. Bu etkilerin çoğu, yollar ve havaalanı gibi genel altyapı inşaatları ile tatil köyleri, oteller, restoranlar, mağazalar, golf sahaları ve marinalar da dâhil olmak üzere turizm tesislerinin yapımı ile bağlantılıdır. Turizmin gelişmesi, üzerinde durduğu çevre kaynaklarını yavaş yavaş yok edebilir. Öte yandan, turizm, çevrenin korunmasına katkıda bulunarak çevre üzerinde olumlu etkiler yaratma potansiyeline de sahiptir ⁽⁴⁰⁾.

⁽³⁸⁾ Paul Brunt ve Paul Courtney, “Host Perceptions Of Sociocultural Impacts”, *Annals of Tourism Research*, 26(3), 1999, s.496-497

⁽³⁹⁾ Ahmet Tayfun ve Arzu Kılıçlar, “Turizmin Sosyal Etkileri ve Yerli Halkın Turiste Bakışı”, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2004, Sayı: 1, s.3

⁽⁴⁰⁾ UN, “Impacts of Tourism”, (Çevrimiçi) <http://drustage.unep.org/resource/efficiency/impacts-tourism> Erişim; 04.10.2017.

Turizmin çevreye zararları hava kirliliği, gürültü kirliliği ve su kirliliği şeklinde olabilmektedir. Ancak bunların yanı sıra bir de estetik kirlilik vardır. Dünyanın pek çok sahil bölgesinde benzer otel yapılaşmaları estetik kirliliğe örnektir. Hava kirliliği, havaalanı turizminin gelişimi ile de ilişkilidir. Sağlık ile ilgili sorunlar, uçak ve otomobil trafiğinden gelen emisyonlardan kaynaklanan solunum problemlerine yol açmaktadır ⁽⁴¹⁾.

Gürültüyle ilgili çoğu şikâyet hava trafiği kaynaklıdır. Gürültü kirliliği, özellikle hava alanları bölgelerinde yaşayan sakinler için sorun teşkil etmekle birlikte, turizm tesislerinin yapımındaki gürültü de bölge sakinleri ve turistleri için bir sorun olabilmektedir ⁽⁴²⁾.

En yaygın kirlilik türü su kirliliği şeklindedir. Arıtılmamış kanalizasyon atıkları, turizm bölgelerinde denizlere ve okyanusa pompalanmaktadır. Örneğin, dünyanın en çok ziyaret edilen turistik bölgesi olan Akdeniz'de kıyı şeridindeki 700'den fazla kasaba ve kentin yalnızca % 30'u atıklarını kanalizasyondan filtrelemektedir. Diğerleri atıkları doğrudan denize veya okyanusa bırakmaktadır ⁽⁴³⁾.

Turizm olumsuz çevresel etkilere neden olmasına rağmen, olumlu çevresel etkileri de bulunmaktadır. Turizmin anahtar bir özelliği,

⁽⁴¹⁾ Andrew Holden, "Managing the Environmental Impacts of Tourism", Editorler: John Beech ve Simon Chadwick, *The Business of Tourism Management*, Pearson Education Ltd, England, 2006, s.361-362.

⁽⁴²⁾ Zbigniew Mieczkowski, *Environmental Issues of Tourism and Recreation*, University Press of America, Lanham, 1995

⁽⁴³⁾ Paul Jenner ve Christine Smith, *The Tourism Industry and the Environment*, The Economist Intelligence Unit, London, 1992.

doğaya ekonomik bir değer vermesidir. Doğa turizmi ve su altı turizmi gibi turizm çeşitleri, doğanın turizm açısından merkezîyetini ve önemini vurgulamaktadır. Turizm bu nedenle kaynakların korunması için önemli bir katalizör görevi görebilir. Turizm endüstrisinin başarısı, yerel ekonomi ve kaynakların korunması arasında güçlü bir bağ bulunduğu takdirde ve çevre yönetimi bilinciyle gerçekleştirilebilir. Nitekim yüksek kaliteli çevre ve fiziksel kaynaklar, turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak ve uzun vadeli ekonomik yapı oluşturmak için kilit unsurlardır ⁽⁴⁴⁾. Yani, turizmde ekonomik başarı elde etmek turistlerin ihtiyaçlarını karşılayıp onları memnun etmeye ve çevrenin kalitesini korumaya ve/veya geliştirmeye bağlıdır.

1.5. ALTERNATİF TURİZM VE TURİZM ÇEŞİTLERİ

Alternatif turizmin literatürde net bir tanımı olmamakla birlikte, farklı gruplardan insanların çeşitli nedenlerle yaptıkları turizm çeşitleri olarak ifade edilmektedir. İlk ortaya çıktığı 1990'lı yılların ortalarında yumuşak turizm (*soft tourism*), sürdürülebilir turizm (*sustainable tourism*) veya yeşil turizm (*green tourism*) olarak da isimlendirilmiştir ⁽⁴⁵⁾.

Alternatif turizm, turistik ürünün çeşitlendirilmesi olarak da isimlendirilmekte olup ⁽⁴⁶⁾ kitle turizminin olumsuz etkilerini azaltmak

⁽⁴⁴⁾ Holden, a.g.e., s.364.

⁽⁴⁵⁾ Narueporn Lertcharoenchoke, Alternative Tourism, ABAC Journal, 1999, (Çevrimiçi) http://www.journal.au.edu/abac_journal/may99/article4_f.html Erişim: 05.10.2017

⁽⁴⁶⁾ Necdet Hacıoğlu ve Cevdet Avcıkurt, *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, 1.Baskı, Nobel Yayınları, Ankara, 2008, s.8.

amacıyla çevresel ve sosyo-kültürel etkinin en az olduğu ve yeni turistik ürünlerin birleştirilmesiyle oluşturulmuş turizm çeşidi olarak da tanımlanmaktadır ⁽⁴⁷⁾.

Deniz, kum, güneş üçlüsüyle ifade edilen kitle turizmine; karşı gelişen alternatif turizmi için bazı araştırmacılar da özel ilgi turizmi ifadesini kullanmaktadırlar ⁽⁴⁸⁾. Farklı bölge sakinleri tarafından doğa ve kültür odaklı geliştirilmiş olan alternatif turizm çeşitlerine, farklı ve spesifik ilgileri olan kişi veya gruplar yönelmektedir. Literatürde vahşi yaşam turizmi, ekoturizm, macera turizmi, avcılık, gibi çeşitleri belirtilen alternatif turizm bu yüzden özel ilgi turizmi olarak da adlandırılmaktadır ⁽⁴⁹⁾

Türkiye’de T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, alternatif turizm türlerini 15 farklı alt başlık altında ele almaktadır. Bunlar; sağlık ve termal turizm, kış turizmi, yayla turizmi, mağara turizmi, av turizmi, kongre turizmi, golf turizmi, yat turizmi, ipek yolu turizmi, inanç turizmi, hava sporları turizmi, dağcılık turizmi, akarsu – rafting turizmi, kuş gözlemciliği turizmi ve su altı dalış turizmidir ⁽⁵⁰⁾.

⁽⁴⁷⁾ Burhanettin Zengin ve Muhammet Fatih Sancar, “Alternatif Turizm Türlerinin Pazarlamabilirliği ve Seyahat Acentelerinin Bakış Açıları: Şanlıurfa Örneği”, *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(10), 2014, s.144.

⁽⁴⁸⁾ Yaşar Sarı “Bir Alternatif Turizm Çeşidi Olarak “Tefekkür Turizmi” Üzerine Kavramsal Bir Çalışma, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 2017, s.57.

⁽⁴⁹⁾ Berendien Lubbe, *Tourism Management in Southern Africa*, Pearson, Cape Town, 2003, s.79-81.

⁽⁵⁰⁾ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Alternatif Turizm Türleri, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9872/alternatif-turizm-turleri.html> Erişim: 05.10.2017

1.5.1. Sağlık ve Termal Turizm

Doğal bir tedavi veya iyileştirme unsuru olan termal suların, sadece dinçlik kazanma ve tedavi amaçlı olarak değil, eğlence amacıyla da kullanılması günümüzde oldukça önem kazanmıştır. Dünya’da Termal Turizm maksadıyla yaklaşık olarak Macaristan ve Almanya’ya on milyon turist, Rusya’ya sekiz milyon turist, Fransa’ya yedi yüz bin turist, İsviçre’ye sekiz yüz bin turist ve İspanya’ya ise dört yüz bin turist seyahat etmektedir. Japonya’da ise on iki-on üç milyon kişi sadece Beppu şehrine termal turizm nedeniyle seyahat etmektedir. Ancak, oldukça zengin potansiyele ve tedavi edici özeliğe sahip sulara sahip olmasına rağmen Türkiye’de konaklama ve kürü bir arada sunan tesislerin kalite ve sayı bakımından yetersizliği, uluslararası standartlara sahip termal turizm yerlerinin oluşturulamaması nedenleriyle yukarıda yazılan ölkeler ile rekabet ortamı sağlanamamıştır ⁽⁵¹⁾.

Son yıllarda, Bursa, Pamukkale, Afyon gibi verimli jeo-termal kaynaklara sahip şehirlerde beş yıldızlı tesisler açılmasına rağmen Türkiye’nin toplam jeo-termal kapasitesi düşünöldüğünde, mevcut tesislerin ölkenin ancak küçük bir potansiyelini oluşturduğu bilinmektedir ⁽⁵²⁾.

⁽⁵¹⁾ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Dünya’da Sağlık ve Termal Turizm, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11478/dunyada-saglik-ve-termal-turizm.html> Erişim: 05.10.2017.

⁽⁵²⁾ Satürk Kurulu, Türkiye’de Termal Sağlık Turizmi, (Çevrimiçi) <http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/tyst/07.pdf> Erişim: 05.10.2017.

1.5.2. Kış Turizmi

Dağların kar alan yüksek yerlerinde yapılan ve kar yağışına bağlı olarak gelişen kış turizmi, kış sporları yapmaya elverişli, kar şartlarının ve eğimli alanların uygun olduğu bölgelerde gerçekleştirilen turizm faaliyetlerin tümüdür ⁽⁵³⁾.

Başta Avusturya ve İsviçre olmak üzere Dünya’da İtalya, Fransa gibi ülkelerde yer alan ünlü kış turizmi merkezlerinin yanı sıra Türkiye’de, Uludağ, Palandöken, Kartepe, Kartalkaya, Erciyes, Sarıkamış ve Davraz kayak ve diğer kar sporları için uygun altyapılara sahip yerlerdir. Ancak, bir doğal hava olayı olduğu için, kar yağışının gerçekleşmediği dönemlerde Türkiye’deki bazı dağ otelleri, hava koşullarından ötürü ekonomik zarara uğramak yerine yapay kar yağdırarak turistlere kar garantisinde bulunmaktadır ⁽⁵⁴⁾.

1.5.3. Yayla Turizmi

Yayla turizmi, temiz havayı, bol oksijeni ve doğal kaynak suyunu içermekte ve alternatif turizm çeşitleri arasında günümüzde ön plana çıkan turizm aktivitelerinden biri olmaktadır. Bu turizm çeşidinin gelişimi öncelikle Doğu Karadeniz Bölgesi yaylalarında başlamıştır. Ancak başta Akdeniz olmak üzere, Ege ve İç Anadolu Bölgesi’nde de bu alternatif turizm çeşidinin gelişmesine uygun yaylalar yer

⁽⁵³⁾ Namık Tanfer Altaş, Ahmet Çavuş ve Nilgün Zaman, “Türkiye’nin Kış Turizmi Koridorunda Yeni Bir Kış Turizm Merkezi: Konaklı”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 31, 2015, s.346.

⁽⁵⁴⁾ TURSAB, Kış Turizmi Raporu, (Çevrimiçi) https://www.tursab.org.tr/dosya/12196/tursab-kis-turizmi-raporu119314251845-1_12196_3978793.pdf Erişim: 05.10.2017

almaktadır. Turizm ve Kültür Bakanlığı tarafından yapılan planlamada, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde turizm merkezi olarak belirlenen on iki yöre için İller Bankası'nca "çevre düzeni planları" yapılmasına karar verilmiştir ⁽⁵⁵⁾.

2023 turizm stratejisi planları içinde de yer alan yayla turizminin geliştirilmesi ile ⁽⁵⁶⁾ Artvin, Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Sinop, Antalya illerinin bu konuda öne çıkması öngörülmektedir ⁽⁵⁷⁾.

1.5.4. Mağara Turizmi

En az bir insanın girebileceği kadar genişliğe sahip olan boşluklar olarak tanımlanan mağaralardaki bu boşluklar bir kaç metreden kilometrelerce uzunluğa ve yüzlerce metre derinliğe sahip olabilmektedirler ⁽⁵⁸⁾. Mağaraların turizm açısından en önemli özellikleri, mağara ortamında doğal yöntemlerle oluşan şekillerin biçim, renk, yoğunluk ve boyutları gibi farklı açılardan sundukları görselliktir ⁽⁵⁹⁾.

⁽⁵⁵⁾ Ömer Faruk Tekin, Alternatif Bir Turizm Türü Olarak Yayla Turizmi ve Bozkır İlçesinin Potansiyelinin Değerlendirilmesi, (Çevrimiçi) <http://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/303/66%20%C3%96mer%20Faruk%20Tekin%20ALTERNAT%C4%B0F%20B%C4%B0R%20TUR%C4%B0ZM%20T%C3%9CR%C3%9C%20OLARAK%20YAYLA%20.pdf> Erişim: 05.10.2017.

⁽⁵⁶⁾ Ali Dalgıç ve Kemal Birdir, "Yayla Turizmine Katılan Turistlerin Seyahat Motivasyonları, Algılanan Değer, Tatmin Düzeyleri Ve Sadakatleri Üzerine Bir Araştırma", *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3(3), 2015, s.4.

⁽⁵⁷⁾ Birgül Subaşı, "Yayla Turizmi Sektör Profili", *İstanbul Ticaret Odası*, 2004, s.5.

⁽⁵⁸⁾ Özgür Arpacı, Burhanettin Zengin ve Orhan Batman, "Karamanın Mağara Turizmi Potansiyeli ve Turizm Açısından Kullanılabilirliği", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2012, 14(23), s.59.

⁽⁵⁹⁾ Gürkan Akdağ, "Bir Ekoturizm Aktivitesi Olarak Mağara Turizmi: Mersin Mağaraları Envanter Çalışması", 2. *Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu*, 2013, s.183.

Türkiye'deki mağaralar, turizm çeşitliliği açısından önemli bir potansiyel oluşturmakta olup Türkiye'nin en uzun mağarası, 15 km'den fazla olan Isparta'daki Pınargözü Mağarası; en derin mağarası ise -1429 ile Mersin'deki Peynirlikönü Mağarasıdır. Türkiye'de otuzun üzerinde mağara turizme açılmış olup, bakanlık tarafından on üç mağara turizmin hizmetine sunulmuştur ⁽⁶⁰⁾.

1.5.5. Av Turizmi

Türkiye'de 1970'li yıllarda yaban domuzu avı ile uygulanmaya başlayan av turizmi, av ve yaban hayatına ait kaynakların denetim altında yerli ve yabancı avcılarının kullanımına sunulmasını ve bu kaynakların dinlenme, eğlenme ve turistik açılardan değerlendirilip ülke turizmine ve ekonomisine katkıda bulunmasını amaçlamaktadır ⁽⁶¹⁾. İlk defa 1984 yılında yerli avcılar da yabancı avcılarla birlikte av turizmine katılmaya başlamışlardır ⁽⁶²⁾.

Türkiye'nin coğrafi yapısı, bitki örtüsü ve yaban hayatı bakımından gelişimine elverişli konumda olup av turizmi, 4915 sayılı "Kara Avcılığı Kanunu" ve 6831 sayılı "Orman Kanunu" hükümleri kapsamında belirlenen esaslar dâhilinde yürütülmektedir ⁽⁶³⁾.

⁽⁶⁰⁾ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Mağara Turizmi, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10335/mağara-turizmi.html> Erişim: 05.10.2017.

⁽⁶¹⁾ İsmail Şafak, "Türkiye'deki Av Turizmi Uygulamalarının Özel Avlak İşletmelerine Etkileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A(2), 2003, s.135.

⁽⁶²⁾ İsmail Ukav, "Adıyaman'da Av Turizmi", II. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi, Antalya, 2012, (Çevrimiçi) http://anatoliajournal.com/atad/depo/bilgibankasi/Kitap_113.pdf Erişim: 05.10.2017.

⁽⁶³⁾ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Av Turizmi, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9874/av-turizmi.html> Erişim: 05.10.2017.

1.5.6. Kongre Turizmi

Kongre turizmi, aynı veya farklı mesleklere sahip kişilerin bir plan ve program çerçevesinde belirli bir bilimsel alan veya konuda bilgi alışverişi yapmak suretiyle yaptıkları seyahat ve konaklamaları içeren aktiviteler ⁽⁶⁴⁾ olarak tanımlanabilmektedir.

İçinde ulaştırma, konaklama, yiyecek-içecek, eğlence ve alışveriş gibi hizmetlerin tümünü içeren kongre turizmi, ülkelere döviz girişini artıran, istihdam yaratıcı özellikleri ile ulusal ve uluslararası ekonomiye katkıda bulunan bir alternatif turizm çeşididir ⁽⁶⁵⁾.

Türkiye’de uluslararası kongrelerin % 68’i İstanbul ili içerisinde yapılmakta olup ulusal kongrelerin ise ağırlıklı olarak Antalya ilinin öne çıktığı görülmektedir. Bu şehirlerin yanı sıra İzmir ve Ankara’da Türkiye’nin kongre turizmi organizasyonlarında önde gelen şehirlerinden ikisidir ⁽⁶⁶⁾.

1.5.7. Golf Turizmi

Gelir seviyesi yüksek kişi ve grupların katıldığı bir spor türü olan golf, Türkiye’de özellikle Antalya-Belek’teki sahalarıyla dünyada kendini ispatlamış durumdadır. Ancak, Türkiye’deki turistik amaçlı saha

⁽⁶⁴⁾ Celil Çakıcı, *Toplantı Yönetimi, Kongre, Konferans, Seminer ve Fuar Organizasyonları*, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009, s.3.

⁽⁶⁵⁾ Nigar Mustafazade Aydın, “Kongre Turizmi ve Önemi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi*, Bakü, 2015, s.2.

⁽⁶⁶⁾ KUTO (Kuşadası Ticaret Odası), “Dünyada Ve Türkiye’de Kongre Turizmi, Kuşadası-Efes Kongre Merkezi, Kongre ve Ziyaretçi Büroları”, (Çevrimiçi) <http://www.kuto.org.tr/img/kuto/raporlar/26.pdf> Erişim: 05.10.2017, s.22.

sayısının azlığı benzer iklim koşullarına sahip oldukları için başta Portekiz ve İspanya olmak üzere Türkiye'nin diğer rakip ülkelere kıyasla toplam golf turizmi geliri açısından geride kalmasına neden olmaktadır ⁽⁶⁷⁾. Nitekim golf turizminin getirilerini dikkate alan Malta, İspanya, Portekiz gibi diğer ülkeler, golf turizmini paket tur programı içinde sunmaktadırlar. Bu durum, turizm sezonunu tüm yıla yaymaya çalışan ülkelere de büyük getiri sağlamaktadır ⁽⁶⁸⁾.

Türkiye'de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belge verilen toplam yirmi beş tesis bulunmakta olup bakanlık gelecek yıllar için golf turizmini geliştirmeye ve tüm yıla yaymaya yönelik Antalya, Aydın, Muğla, Mersin ve Nevşehir'de toplam yirmi dokuz adet golf alanı ve yaklaşık 25.000 yatak kapasitesi hedeflenmektedir. Bu golf alanlarının bir bölümü hali hazırda yatırım aşamasında olup bir kısmı ise işletme aşamasındadır ⁽⁶⁹⁾.

1.5.8. Yat Turizmi

Yat turizmi, yiyecek-içecek, ulaşım ve konaklama gibi birçok unsurun bir araya gelerek bir deniz gezisi hizmetinin sunulmasıyla sonuçlanan faaliyettir. Bu faaliyetlerin yanı sıra arka planda görünmeyen altyapı

⁽⁶⁷⁾ BAKA (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı), "Golf Turizmi Sektör Raporu", 2011, (Çevrimiçi) <http://baka.org.tr/uploads/1303486414GOLF-KATALOG--TURKCE-SON.pdf> s.10.

⁽⁶⁸⁾ Yüksek Öztürk ve İrfan Yazıcıoğlu, "Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma", *Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 2002, s.4.

⁽⁶⁹⁾ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Golf Turizmi, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10161/golf-turizmi.html> Erişim: 05.10.2017.

hizmetleri (marina ve barınakların yapımı gibi), inşaat sanayii gibi alanlarda da büyük oranda istihdam yaratmaktadır ⁽⁷⁰⁾.

Akdeniz’de yat bağlama kapasitesi 500.000 civarında olup, bu bölgede dolaşmakta olan toplam yat sayısı günümüzde bir milyona yaklaşmıştır. Sadece Fransa, İspanya ve İtalya bir arada Akdeniz’de yat limanı kapasitelerinin $\frac{3}{4}$ ’ünü oluşturmaktadır. Son yıllarda Batı Akdeniz’de görülen deniz kirlenmesi, yatlar için istenen vergiler ve diğer ücretlerdeki artışlar Avrupa’da yaşayan yat turizmcilerinin Akdeniz’in doğusuna yönelmelerine neden olmuş ve bu durum doğal, coğrafi yapısı ve yat turizmine elverişli iklim koşulları ile Türkiye açısından önemli bir gelişim fırsatını ortaya koymuştur ⁽⁷¹⁾. Ancak sadece coğrafi altyapının elverişli olması yeterli değildir. Aynı zamanda, bölgedeki marina olanakları bakımından da yeterli olunması gerekmektedir. Türkiye’nin bu konudaki yetersizliği, onu rakiplerinin gerisinde bırakmaktadır. 2012 yılı verilerine göre, İtalya’da 380, İspanya’da 96, Hırvatistan’da 50 adet marina varken, Türkiye’de diğer ülkelere kıyasla 8.333 km’lik en uzun kıyı şeridine sahip olmasına rağmen Turizm Bakanlığı belgeli sadece 40 marina bulunmaktadır ⁽⁷²⁾.

⁽⁷⁰⁾ Ceyda Ercanik, “Türkiye’de Yat Turizminin Coğrafya Açısından İrdelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2003, (Çevrimiçi) file:///C:/Users/user/Downloads/701.pdf Erişim: 05.10.2017.

⁽⁷¹⁾ Güney Marmara Kalkınma Ajansı, “*Balikesir’de Yat Turizmi*”, 2014. s.4.

⁽⁷²⁾ T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, “*Ülkemizde Yat Limanı (Marina) İşletmeciliği*”, 2013, s.2.

1.5.9. İpek Yolu Turizmi

Dünya Turizm Örgütü'nün (UNWTO) 1993 yılında gündeme getirdiği İpek yolu, Türkler için geçmişten bugüne özel bir öneme sahip olmuştur. Hatta, İpek Yolu'nu Türk Yolu olarak adlandıran tarihçiler de bulunmaktadır. Bir ticaret ve kültür yolu olan bu yol üzerinde Türk topluluklarının ve devletlerinin izleri bulunmaktadır ⁽⁷³⁾.

Coğrafi yerleşimi sebebiyle, eski çağlardan beri doğu ile batı arasında bir birleştirici görevi olan Anadolu, İpek Yolunu önemli kesişim noktalarından biri olmuştur. Orta Çağ'da, İpek Yolları Çin'den başlayıp Orta Asya'da birden fazla güzergâhı izleyerek ve Anadolu'yu geçerek Avrupa'ya uzanmıştır. Deniz yollarını da kullanan İpek Yolu, Ege kıyılarında Efes ve Milet, Karadeniz'de Trabzon ve Sinop, Akdeniz'de Alanya ve Antalya gibi önemli limanlar vasıtasıyla Avrupa'ya ulaşmıştır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından, "İpek Yolu Projesi" ile, kültürel mirasın en önemli araçlarından olan, ancak çoğu doğaya ve çevresel etkenlere yenik düşmüş hanların (kervansarayların) yaşatılarak "Tarihi İpek Yolu'nun canlandırılması planlanmıştır.

Bu kapsamda yapılan ön çalışmalarda, ana tur güzergahları ile çakışan İpek Yolları üzerinde yer alan 11 kervansaray Aksaray ve Burdur

⁽⁷³⁾ Fahri Atasoy, "Küreselleşme Çağında Yeniden Yükselen İpek Yolu", Yükselen İpek Yolu: 2.Cilt, Türk Yurdu Yayınları, 2016, s.69-83, s.76-77.

başta olmak üzere Antalya, Nevşehir, Denizli ve Malatya’da bulunmaktadır ⁽⁷⁴⁾.

1.5.10. İnanç Turizmi

İnanç turizmi, insanların inançları gereği kutsal olarak nitelendirdikleri yerleri ziyaret etmeleriyle amacıyla yaptıkları turistik amaçlı gezileri içermektedir ⁽⁷⁵⁾.

İstatistiklere göre inanç turizmi kapsamında yılda yaklaşık 600 milyon seyahat yapılmaktadır. Bu seyahatlerin büyük çoğunluğu Mekke, Medine, Efes, Kudüs, Konya, Roma gibi şehirler başta olmak üzere özellikle Avrupa ve Asya’ya olmaktadır ⁽⁷⁶⁾.

Türkiye’de, Anadolu, tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahibi olmuş ve farklı inançlara sahip farklı kültürler burada zengin bir çeşitlilik oluşturmuştur. Geçmişinden gelen bu zenginlikle, Türkiye, üç büyük dine ait kutsal kabul edilen pek çok esere sahiptir ⁽⁷⁷⁾.

Türkiye’de seyahat acentaları tarafından tur organizasyonlarına dâhil edilen önemli merkezlerin tespiti Valilikler, Kültür Bakanlığı,

⁽⁷⁴⁾ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İpek Yolu, (Çevrimiçi)

<http://yigm.kulturuzizm.gov.tr/TR,10174/ipek-yolu.html> Erişim: 05.10.2017.

⁽⁷⁵⁾ İlkay Eykay, Taner Dalgın ve Hüseyin Çeken, “İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Antakya’nın Değerlendirilmesi”, *Journal of Life Economics*, 2(2), 2015, s.59-74, s.60.

⁽⁷⁶⁾ UNWTO, *Religious Tourism in Asia and the Pacific*, 2011, (Çevrimce) http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/110325_religious_tourism_excerpt.pdf Erişim: 06.10.2017.

⁽⁷⁷⁾ Ünal İbret, Duran Aydınözü ve Mustafa Uğurlu, “Kastamonu Şehrinde Kültür ve İnanç Turizmi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 32, 2015, s.239-269, s.247.

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı ve çeşitli üniversitelerin görüşleri alınarak yapılmıştır ⁽⁷⁸⁾.

1.5.11. Hava Sporları Turizmi

Bireylerin çeşitli malzemeleri kullanarak ve gökyüzünde meydana gelen hava değişimlerinden yararlanarak havada hareket etmesiyle gerçekleştirilen hava sporları turizminin önemi günümüzde gittikçe artmaktadır ⁽⁷⁹⁾.

Yamaç paraşütü, yelken kanat, planör, paraşüt, balon, mikrolayt, model uçak gibi çeşitleri olan hava sporları Türkiye’de yapılmaktadır. Dünyada ortaya çıkışı 1700’lü yılların sonları olan ve içine doldurulan sıvı propan gazının ısıtılması ile havalanan balonla uçuş sporu da Türkiye’de bireysel sportif amaçlı yapıldığı gibi, turistik bölgelerdeki yerel etkinliklerde balonla kent turları düzenlenmesi suretiyle yoğun ilgi görmektedir. Paraşütle atlama sporu için ise Türk Hava Kurumu ve özel havacılık kulüpleri Ankara, Efes ve Eskişehir’de gerekli eğitimleri vermektedirler ⁽⁸⁰⁾.

⁽⁷⁸⁾ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İnanç Turizmi, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10173/inanc-turizmi.html> Erişim: 06.10.2017.

⁽⁷⁹⁾ Oğuz Diker, Adnan Çetinkaya ve Ahmet Cinkaya, “Hava Sporları Turizmi ve Safranbolu’nun Hava Sporları Potansiyelinin Belirlenmesi”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 2016, s.84-100, s.89.

⁽⁸⁰⁾ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Hava Sporları, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10164/hava-sporlari.html> Erişim: 06.10.2017.

1.5.12. Dağcılık Turizmi

Doğa temelli bir turizm çeşidi olan dağcılık turizminde, dağlara tırmanış, buz-kaya tırmanışları, doğa gezileri ve vahşi yaşam manzaralarını içine alan doğal güzellikler sunulmakta olup temiz havadan yararlanılmaktadır. Batı Avrupa’da Alpler, Kuzey Amerika’da Rakı ve Asya’da Himalaya dağları, dağcılık turizmi açısından önemli örneklerdir ⁽⁸¹⁾.

Türkiye, dört bir yanında yer alan Karadeniz Dağları, Toros Dağları, Ağrı, Süphan, Erciyes gibi yüksek volkanik dağların varlığı nedeniyle dağcılık ve dağ turizmi açısından elverişli kaynaklara ve potansiyele sahiptir. Ayrıca, farklı bölgelerde yer alan bu dağların biyolojik ve kültürel çeşitliliği, onları daha da çekici kılmaktadır. Nitekim dağlık alanlarda yaşayan ve ekonomik kaynakları yetersiz toplumlar açısından turizm bir gelir kapısı olarak değerlendirilebilmektedir. Ancak dağlık alanlardaki doğal kaynaklar hassas ekosistemlere sahip olmaları nedeniyle doğru kullanılmadığı takdirde doğal çevre zarar görebilmektedir ⁽⁸²⁾.

1.5.13. Akarsu – Rafting Turizmi

Şişme botlar ile uygun akarsularda toplu halde yapılan spora rafting denilmektedir. Zengin doğal su kaynaklarına sahip olan Türkiye, su

⁽⁸¹⁾ Hasan Köşker ve Kamil Unur, “Türkiye’nin Dağ Turizm Potansiyeli, Çeşitleri, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, 15. Ulusal Turizm Kongresi, Ankara, 2014, s.767.

⁽⁸²⁾ Mehmet Somuncu, “Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1), 2004, s.1-21, s.18-19.

sporları (rafting, kano ve nehir kayağı) için turistlere önemli bir akarsu turizmi potansiyeli sunmaktadır. Türkiye’de çeşitli büyüklüklerde yüzlerce akarsu bulunmakta olup birçoğu akarsu rafting turizmine elverişli durumdadır. Özellikle Antalya’daki Köprüçay da yaz sezonunda günde üç bin turist, rafting yapmakta ve akarsu turizmine katılmaktadır ⁽⁸³⁾.

Akarsu turizmi, turizmin deniz, kum ve güneş çerçevesinden çıkarıp tüm yıla yayılmasını destekleyen turizm çeşitlerinden biri olup T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı rafting için uygun akarsuları; Çoruh nehri, Köprüçay, Manavgat Çayı, Dim Çayı, Adana-Feke-Göksu Nehri, Zamatı Irmağı ve Fırat nehrinin bir kısmı olarak vermektedir ⁽⁸⁴⁾.

1.5.14. Kuş Gözlemciliği Turizmi

Şehir içlerinde, parklarda, sulak alanlarda, ormanlarda ve hatta çöllerde dahi yapılabilen kuş gözlemciliği sayesinde doğa kuşların bakış açısından farklı bir şekilde tanınmaktadır. Yılın her mevsimi, her günü, her saati yapılabilen kuş gözlemciliği turizmi, Türkiye’de

⁽⁸³⁾ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Turizm Hareketleri, 2011, (Çevrimiçi) http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Turizm%20Hareketleri.pdf, s.23. Erişim: 06.10.2017.

⁽⁸⁴⁾ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Akarsu Turizmi, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9873/akarsu-turizmi.html> Erişim: 06.10.2017.

turizmin tüm yıla yayılması açısından da büyük olanak sağlamaktadır
(85).

1.5.15. Su Altı Dalış Turizmi

Su altı dünyasının flora, fauna ve arkeolojik kültür varlıklarını görmek, fotoğraflamak, filme almak ve sportif balık avlama amaçlı olarak gerçekleştirilen tanıtım, sportif ve eğitim amaçlı dalışlar ile kıyıda verilen konaklama ve ağırlama hizmetleri içine alan bir turizm çeşidi olan su altı dalış turizmi su sporlarına olan ilginin artması ve giderek gelişen su sporları yatırımları sonucu ortaya çıkmıştır (86).

Dünya’da özellikle Mısır, su altı dalış turizmi merkezi olarak öne çıkmaktadır. Senede yaklaşık 10 milyon turist dalış turizmi faaliyetlerine katılmak için Mısır’a seyahat etmektedirler (87).

Dalış turizmi için turizm merkezlerine giden turistler, konaklama, yeme içme, eğlenme gibi diğer alanlarda da harcama yaparak, diğer turizm işletmelerine de katkıda bulunmaktadırlar. Türkiye’de tercih edilen dalış noktalarının bulunduğu yerler, Kaş başta olmak üzere, Kalkan, Kemer, Fethiye, Dalyan, Bodrum, Marmaris, Datça,

(85) Öykü Selimoğlu, *Dünyada ve Türkiye’de Ekoturizm*, İstanbul Ticaret Odası, 2004, (Çevrimiçi) <http://www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-31.pdf> Erişim: 06.10.2017.

(86) Nihan Yarmacı, Melike Keleş ve Bilge Ergil, “Su Altı Dalış Turizminin Mevcut Durumu, Sorunları ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler: Kaş Örneği”, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 2017, s.68.

(87) Osman Erkurt ve Serim Paker, “Su Altı Arkeoparkları ve Deniz Turizmi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 6(2), 2014, s.134.

Kuşadası, Çeşme, Ayvalık, Bozcaada, Gökçeada, Gelibolu, Saros olarak sayılabilmektedir ⁽⁸⁸⁾.

Turizmde hareketlilik yaratan ve turizm sezonunun uzamasını sağlayan donanımlı dalış turizmini etkileyen coğrafi, sosyolojik ve tarihsel unsurlar, çekicilik yaratan etmenler, dalış mevkileri ve dalış turizminin gelişimi gelecek bölümde kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

1.6. DONANIMLI DALIŞ TURİZMİ

Dalış turizmi, özel ilgi turizm çeşitlerinden biri olarak bilinmektedir. 1943 yılında keşfedilen donanımlı dalış (SCUBA- Self Contained Underwater Breathing Apparatus / Kendi kendine yetebilen bağımsız sualtı soluma cihazı) tekniği, özellikle dalışa ilgi duyan bireyler tarafından tüm dünyada tercih edilmektedir. Donanımlı dalış özel bir giysi, sıkıştırılmış kuru hava içeren bir tank, denge yeleği ve maske-palet gibi teçhizatları gerektirmektedir. Ancak bu özel ekipmanlar sayesinde, gerekli eğitimleri almış bir SCUBA dalgıcı suyun altında diğer dalış çeşitlerini yapanlardan daha uzun süre kalabilmektedir ⁽⁸⁹⁾.

Donanımlı dalışlar teknik ve sportif amaçlı olabilmektedir. Teknik dalışlar 30 metreden daha derin sulara farklı gazların karışımı ile

⁽⁸⁸⁾ Serkan Öznur, “Bireylerin Donanımlı Dalış Sporuna Başlama Tercihlerinin Saptanması”, III. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu, 2016, (Çevrimiçi) <http://denizturizmi2016.deu.edu.tr/0008.pdf> Erişim: 06.10.2017.

⁽⁸⁹⁾ Siti Zulaiha Zainal Abidin ve Badaruddin Mohamed, “A Review of SCUBA Diving Impacts and Implication for Coral Reefs Conservation and Tourism Management”, SHS Web of Conferences, 12, 2014.

yapılan dalışlardır. Sportif amaçlı donanımlı dalışlar 30 metreden daha az derin olan deniz bölgelerinde batıklar veya yüksek biyolojik çeşitlilikle dolu etkileyici sualtı sahnelerine sahip yerlerde gerçekleştirilmektedir⁽⁹⁰⁾. Donanımlı dalışlar günümüzde dünyanın en hızlı büyüyen spor dallarından biri olup milyarlarca dolarlık bir endüstriye sahiptir⁽⁹¹⁾.

1.6.1. Donanımlı Dalış Turizminin Tarihçesi ve Gelişimi

Donanımlı dalışın gelişmesi, kullanılan ekipmanların modernleşmesine bağlı olarak gerçekleşmiştir. 20.yy.'ın başlarında su altında nefes alıp verilmesini sağlayan iki farklı alet geliştirilmiş olup bunlar açık devre ve kapalı devre olarak isimlendirilmektedir. Günümüzdeki sistemlere kıyasla oldukça ilkel olan bu iki sistemden açık devre olanında dalgıcın verdiği hava doğrudan suya gitmektedir. Bir diğeri olan kapalı devre sisteminde ise solunan hava bir filtreden geçirildikten sonra tanka geri gönderilmekteydi. Söz konusu filtre, solunmuş havadaki karbon dioksit gazını uzaklaştırarak soluma sırasında kullanılmamış olan oksijenin geri kazanılmasını ve tekrar kullanılabilmesini sağlıyordu. Kapalı devre sistemler, güvenilir, ekonomik ve taşınabilir olması sebebiyle dalışlarda o dönemde daha çok tercih edilmekteydi⁽⁹²⁾.

⁽⁹⁰⁾ Ghazali Musa ve Kay Dimmock, Scuba Diving Tourism: Introduction To Special Issue, *Tourism in Marine Environments: Special Issue*, 8(1-2), 2014, s.1.

⁽⁹¹⁾ Tah Fatt Ong ve Musa Ghazali, "An Examination of Recreational Divers' Underwater Behaviour By Attitude-Behaviour Theories", *Current Issues in Tourism*, 14(8), 2011, s.2.

⁽⁹²⁾ Bishop Museum, (Çevrimiçi) <http://www.bishopmuseum.org/research/treks/palautz97/rb.html> Erişim: 05.05.2018.

Donanımlı dalışın vazgeçilmez parçalarından bir diğeri olan dalış giysileri 18.yüzyılda oldukça büyük ve ağır kıyafetlerdi. Zaman içerisinde geliştirilen bu kıyafetler günümüzde hafif, giyilmesi kolay ve modern hale gelmiştir ⁽⁹³⁾. 1989 yılında vücuda tam yapışan ve ikinci ten olarak isimlendirilen özel ısı korumalı giysiler fermuarsız olarak piyasaya sürülmüş, 1990'larda ise bu giysilerin hammaddesine titanyum eklenerek suyun altında uzun süre kalmaya elverişli, dayanıklı bir hale getirilmiştir ⁽⁹⁴⁾.

Günümüzde, ekipmanlardaki ve giysilerdeki gelişmelere paralel olarak her yıl yaklaşık 1 milyon kişi donanımlı dalış sertifikası almaktadır ⁽⁹⁵⁾. Donanımlı dalışın popülaritesi son on yıllarda tüm dünyada bir artış göstermiştir. Donanımlı dalış aktiviteleri bir spor olmanın yanı sıra onu destekleyen işletme faaliyetleri için de yaklaşık bir milyar dolarlık küresel endüstriyi teşvik ederek önemli bir turizm çeşidi haline gelmiştir ⁽⁹⁶⁾. Donanımlı dalış için var olan talep su altı doğasını tanımak ve deneyimleme arzusu içinde olan dalgıçlar ile oluşmaktadır. Ancak aynı zamanda teknolojik gelişmeler, eğitim ve

⁽⁹³⁾ Vincze Miklos, The Strange and Wonderful History of Diving Suits from 1715 to Today, (Çevrimiçi) <https://io9.gizmodo.com/the-strange-and-wonderful-history-of-diving-suits-from-1262529336> Erişim: 05.05.2018

⁽⁹⁴⁾ Divers Institute, (Çevrimiçi) <https://www.diversinstitute.edu/history-of-the-wetsuit/> Erişim: 05.05.2018

⁽⁹⁵⁾ ScubaDiverLife, Making Sustainable Tourism the Standard in the Dive Industry, (Çevrimiçi) <https://scubadiverlife.com/making-sustainable-tourism-standard-dive-industry/> Erişim: 05.05.2018

⁽⁹⁶⁾ Brian Garrod, "Market Segments and Tourist Typologies For Diving Tourism", Editörler: Brian Garrod ve Stefan Gössling, New Frontiers In Marine Tourism: Diving Experiences, Sustainability, Management, Elsevier, Amsterdam, 2008, s.33.

gerekli ekipman ihtiyaçları ile donanımlı dalış, çeşitli işletmeler tarafından da talep edilen bir endüstri haline gelmiştir ⁽⁹⁷⁾.

Günümüzde dünyada başlıcaları Güney Avustralya Great Barrier Reef - SS Yongala Batığı, Bahama Adaları, Kanada-Baffin Adası, Papua Yeni Gine, Milne Koyu, Mısır Kızıldeniz Aida II Batığı, Güney Afrika Ümit Burnu-Beyaz Köpek Balığı, Brezilya-Frenando de Noronha, Endonezya-Komodo, Maldiv Adaları, Kaliforniya-Channel Adaları'nda yapılan ⁽⁹⁸⁾ donanımlı dalış aktiviteleri, Türkiye'de Antalya Kaş, Kemer, Kalkan'da; Balıkesir Ayvalık'ta; Muğla Data, Marmaris, Bodrum'da; Çanakkale, Saros, Gökçeada ve Bozcaada başta olmak üzere deniz kenarı pek çok merkezde yapılmaktadır ⁽⁹⁹⁾.

Donanımlı dalış turizmi orta gelir düzeyine göre pahalı bir ilgi alanı olup kullanılan ekipmanlar, dalış yerlerinin özelliği ve çeşitliliği bu pahalılığa neden olmaktadır. Yılda 10 milyon Avrupalı turist dalış için Mısır'a gitmektedir, ayrıca Avrupa'da bulunan 4 milyona yakın sertifikalı dalıcının dörtte biri, hem yeni dalış deneyimleri kazanmak hem de farklı yerlerde dalış yapmanın zevkini yaşamak için her yıl

⁽⁹⁷⁾ Kay Dimmock ve Terry Cummins, "*History Of Scuba Diving Tourism*", Editörler, Ghazali Musa ve Kay Dimmock, *Scuba Diving Tourism: Contemporary Geographies Of Leisure, Tourism and Mobility*, Routledge, UK, 2013, s.16.

⁽⁹⁸⁾ Nihan Yarmacı, Melike Keleş ve Bilge Ergil, "Su Altı Dalış Turizminin Mevcut Durumu, Sorunları ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler: Kaş Örneği", *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 2017, s.68.

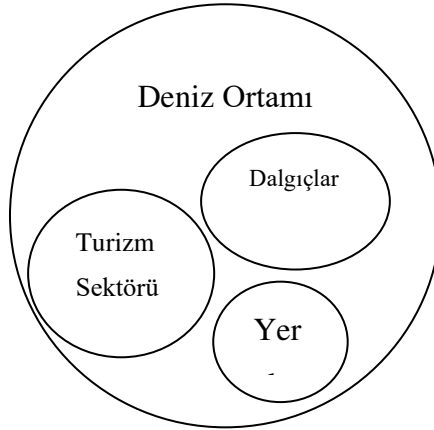
⁽⁹⁹⁾ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Su altı Dalış, (evrimii) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11518/bazi-dalis-bolgeleri.html> Erişim: 08.10.2017.

farklı bölgeleri ziyaret etmektedirler ⁽¹⁰⁰⁾. Bu rakamlar, turizm açısından potansiyelin büyüklüğünü kanıtlar niteliktedir.

1.6.2. Donanımlı Dalış Turizmi Sistemi

Donanımlı dalış turizmi bir sistem olarak düşünüldüğünde bu sistem içinde yer alan ana faktörler; dalgıçlar, deniz (okyanus) ortamı, donanımlı dalışı destekleyen turizm sektörü ve yerel halktır ⁽¹⁰¹⁾.

Şekil 1: Donanımlı Dalış Turizmi Sistemi

Kaynak: Ghazali Musa ve Kay Dimmock, a.g.e., s.53

Şekil 1’de görüldüğü üzere donanımlı dalış turizmi sisteminin temel unsurları dalgıçlar, deniz (okyanus) ortamları, dalış turizmi endüstrisi ve yerel halktır. Deniz ortamı sistemin çekirdeğinde yer almaktadır çünkü deniz ortamı sistemdeki tüm menfaat sahiplerinin bağlı olduğu anahtar unsurdur. Dalgıçlar, sistemin talep boyutunu temsil ederken,

⁽¹⁰⁰⁾ Yarmacı, vd., a.g.e., s.68.

⁽¹⁰¹⁾ Ghazali Musa ve Kay Dimmock, Scuba Diving Tourism System: A Framework For Collaborative Management and Sustainability, *Marine Policy*, 54, 2015, s.53.

turizm sektörü ve turizm hizmetleri (tüplü dalış operatörleri, charter işlemleri, tüplü dalış eğitimi ve yanı sıra konaklama, ulaştırma, yeme-içme hizmetleri ve diğer hizmetler) sistemin arz boyutunu oluşturmaktadır. Tüm bu arz ve talep unsurları arasında sosyal ve kültürel kaynaklar sağlayan ise yerel halktır ⁽¹⁰²⁾.

1.6.2.1. Deniz (Okyanus) Çevresi

Doğal kaynak olan denizlerin ve okyanusların korunması dalış turizminin sürdürülebilirliği açısından çok önemlidir. Yerel yönetimlerin, deniz canlılarının aşırı avlanma tehlikesi karşısında korunması, ekosistemin bozulmaması için bölgelerini koruyucu önlemleri almaları gerekmektedir. Nitekim toplu dalışların da ekosistemi bozduğu bilinmektedir. Dalış kurallarının uygulanması ve dalgıçların bilinçlendirilmesi bu turizm çeşidinin sürdürülebilmesi için gereklidir ⁽¹⁰³⁾.

1.6.2.2. Dalgıçlar

Dünyada denizin altındaki dünyayı tanımak ve keşfetmek isteyen milyonlarca sertifikalı dalgıç olmasına rağmen bunların büyük çoğunluğu dalış aktivitesini tatillerinin bir parçası olarak görmektedirler. Bu bireyleri dalış turizminin bir parçası olmaya iten motive edici faktörler (denizdeki eko sistem, onlara yardımcı olan

⁽¹⁰²⁾ Ghazali Musa ve Kay Dimmock, a.g.e., s.53

⁽¹⁰³⁾ Gemma Cripps ve Harris A., Community Creation and Management Of The Velondriake Marine Protected Area. *Blue Ventures Conservation*, London, 2009, s.25.

personel, suyun ısısı, dalışın kolaylığı ve iyi bir ekip) onları dalış turizmi sisteminin talep tarafı yapmaktadır ⁽¹⁰⁴⁾.

1.6.2.3. Turizm Sektörü

Dalış turizmi, sektördeki pek çok kurum ile işbirliği içinde çalışmaktadır. Dalış yapanları taşıyan tekneler ulaşımı sağlarken, seyahat acentaları ve turizm pazarlama şirketleri dalışlar ve bölgeler hakkında rehberlik hizmeti ve gerekli bilgileri vermekte, catering firmaları teknelerin yeme-içme ihtiyaçlarını karşılamakta, oteller ise gerekli yerlerde konaklama hizmetlerini vermektedirler ^(105). Dolayısıyla bu işletmelerin işbirliği ve uyum içinde hizmetlerini sunmaları gerekmektedir.

Türkiye’de dalışlarda Türk teknelerinin kullanılma zorunluluğu bulunmaktadır. Ayrıca, dalış yapacak kişilerin emniyetleri ve can güvenlikleri kendilerine ait olmakla beraber, eğitimler sırasında ise kursiyer dalıcıların sorumlulukları dalış eğitmenlerine aittir. Türk vatandaşlarının dalışlarda rehber dalgıç alması isteğe bağlıdır ama yabancı uyrukluların sportif dalışlarını Türk rehber dalgıç gözetiminde yapmaları zorunludur. Dalış esnasında kültürel ve doğal varlıkların korunması, dalıcıların dalışları esnasında cam ve mal güvenliklerinin sağlanması, rehber dalgıcın sorumluluğundadır. Türk vatandaşlarının sportif dalışları, teknik şartları ve yetki belgeleri Gençlik ve Spor

⁽¹⁰⁴⁾ Kee Mun Wong, Thinaranjney Thirumoorthi ve Musa Ghazali, “*Scuba Diving Satisfaction*”, Editörler: Musa G, Dimmock K., *Scuba Diving Tourism: Contemporary Geographies Of Leisure, Tourism And Mobility*, Routledge, UK, 2013, s.107-116, s.109.

⁽¹⁰⁵⁾ Ghazali Musa ve Kay Dimmock, a.g.e., s.54

Genel Müdürlüğü Sualtı Sporları Can Kurtarma ve Su Kayağı Federasyonunun şartlarına göre belirlenmekte ve belge verilmekte olup, yabancı uyrukluların sportif amaçlı dalış yapabilmeleri için ise Uluslararası Sualtı Sporları Federasyonu üyesi olmaları ya da yetkili kurumlar tarafından düzenlenen bir belgeye sahip olmaları gerekmektedir ⁽¹⁰⁶⁾. Dolayısıyla Türk su altı turizminin sürdürülebilir hale gelmesinde devlet tarafından konan kurullarla hizmet sağlayıcıların da önemli katkıları olduğu görülmektedir.

1.6.2.4. Yerel Halk

Donanımlı dalış turizmi sisteminin son elemanı yerel halktır. Sistemin talep (dalışçılar) ve arz (turizm sektörü) arasında sosyal ve çevresel bir etkileşim kurulmasında yerel halkın rolü büyüktür.

Su altı kaynaklarına sahip bölgelerde yaşayan halk, bölgenin güzelliklerinin korunmasında en etkili faktörlerden birisi konumundadır. Kaynakların korunması ve turizmin sürdürülebilir hale gelmesi, halkın yaşamının kalitesinde yükselmeler getirebilmektedir. Örneğin donanımlı dalış turizmi aktiviteleri, yerel halkın tekne kiralamalarda, rehberlik hizmetlerinde görev üstlenmelerini sağlamakta ve bu da bölgedeki istihdamın artmasına yol açmaktadır ⁽¹⁰⁷⁾. Yerel halk su altı dalış turizmi sayesinde gelirlerini ve yaşam kalitelerini artırma fırsatına sahiptir. Yerel halkın bu konuya ilgisiz kalması durumunda

⁽¹⁰⁶⁾ T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Su altı Dalış, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11518/bazi-dalis-bolgeleri.html> Erişim: 08.10.2017.

⁽¹⁰⁷⁾ Ghazali Musa ve Kay Dimmock, a.g.e., s.55.

bölge dışından ulusal veya uluslararası girişimciler bu hizmetleri sağlama görevini üstlenip finansal getirileri bölge dışına çıkarabilirler. Bu sebeple, yerel halkın donanımlı dalış turizmi potansiyelini kavrayıp içselleştirmesi önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YEREL HALK VE YAŞAM KALİTESİ

Bu bölümde yerel halk kavramı ve yerel halk kavramının turizm ile ilişkisi açıklanmıştır. Yerel halkın turizm etkileşimi kapsamında yerel halk açısından turizmin ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal etkileri anlatılmıştır. Daha sonra yaşam kalitesi, yaşam kalitesi bileşenleri ve turizm ile yaşam kalitesi ilişkisi anlatılmıştır.

2.1. YEREL HALK KAVRAMI

Literatürde yaygın olarak ortak normlara ve çıkarlara sahip küçük topluluk olarak tanımlanan ⁽¹⁰⁸⁾ yerel halk, Aref vd. tarafından aynı coğrafi bölgede yaşayan ve ortak kültür ile değerlere sahip olan topluluk olarak vurgulanmıştır ⁽¹⁰⁹⁾. Bu tanımlamada coğrafi bölge kavramı öne çıkmaktadır. Dalton vd. ise, yerel halk tanımında iki belli başlı değişken olduğunun altını çizmişlerdir. Bu değişkenlerden ilki “ortak mekân” olarak da adlandırılabilen coğrafi bölge ya da coğrafi sınırlar olurken, ikinci değişken topluluğun kendi içindeki sosyal iletişimidir ⁽¹¹⁰⁾. Bu yaklaşım, Ivanovic’in “birbiriyle bağları olan ve

⁽¹⁰⁸⁾ Korawan Sangkakorn ve Samart Suwannarat, “Local People Participation in Tourism Development: The Case Study of Chiang Mai”, *The 2nd Conference on Asian Economic Development*, Faculty of Economics, Chiang Mai University, 2013.

⁽¹⁰⁹⁾ Fariborz Aref, Sarjit S. Gill ve Farshid Aref, “Tourism Development in Local Communities: As a Community Development Approach”, *Journal of American Science*, 6(2), 2010, s.156.

⁽¹¹⁰⁾ James H. Dalton, Maurice J. Elias ve Abraham Wandersman, *Community Psychology: Linking Individuals and Communities*, Thomson Wadsworth, 2007.

ortak bir sınıra sahip topluluk” şeklinde ifade ettiği yerel halk tanımını da desteklemektedir ⁽¹¹¹⁾.

Günümüz modern yerel halk oluşumunun kökeni 18.yy. sonlarına, endüstrileşmenin ve şehirleşmenin başladığı dönemlere dayanmaktadır⁽¹¹²⁾. Günümüzde göçlerin ve yer değiştirmelerin sıklıkla yapılması sebebiyle yerel halk kavramının daha heterojen bir yapı içinde olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, içinde farklı kültürleri, farklı coğrafi bölgelerden gelen bireyleri, farklı sosyal yapıları içerse de yerel halk, ortak çıkarlarını ilgilendiren konularda işbirliği içinde olmalıdır. Bu konuda, yerel halkı oluşturan topluluğun gelişimini arttırmak için birlik olmaya ve aynı bölgede ikamet edenler arasındaki ilişkileri kuvvetlendirmeye odaklanmak gerekmektedir ⁽¹¹³⁾. Gelişmiş ve birlik içinde hareket eden güçlü toplulukların, çıkarları söz konusu olduğunda daha etkili olabileceğini öne süren Wright ve arkadaşları, yerel halkın gelişmesine etki eden dokuz farklı boyut olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu boyutlar: katılım (halkın projelere katılımları, dâhil olmaları), liderlik (halkı etkileyen rol modeller), topluluğun yapısı, dış destekleyiciler, çözüm odaklılık, kaynaklara erişim (iç ve dış kaynaklar), yetenek, bilgi ve öğrenme fırsatları, diğerleriyle bağlantılar ve topluluğun duyarlılığı (farkındalığı) şeklinde sıralanmaktadır. Söz konusu araştırmacılar çalışmaları sonucunda yerel halkın gelişimini etkileyen boyutlardan kaynaklara erişim ile toplulu-

⁽¹¹¹⁾ Milena Ivanovic, *Cultural Tourism*, Juta, 2008, s.14.

⁽¹¹²⁾ Aref, vd., a.g.e., s.156.

⁽¹¹³⁾ Fariborz Aref, Ma'rof Redzuan ve Sarjit S Gill, “Dimensions of Community Capacity Building: A review of its Implications in Tourism Development”, *Journal of American Science*, 6(1), 2010, s.172.

ğun yetenek, bilgi ve öğrenme fırsatlarının diğer boyutlar içinde daha önemli olduğunu saptamışlardır ⁽¹¹⁴⁾.

Yerel halkın gelişiminin, ortak çıkarlar için sosyal bir sermaye yaratması açısından da faydası bulunmaktadır. Sosyal sermaye, bireylerin bilgi ve yeteneklerinin geliştirilmesi ile mümkün olabilmektedir ⁽¹¹⁵⁾. Gelişmişlik, halkı refaha ve daha iyi yaşam koşullarına ulaştırmaktadır. Daha iyi yaşam koşulları da halkı olası krizlerden ve çatışmalardan koruyabilmektedir ⁽¹¹⁶⁾.

Yerel halkın gelişiminde dikkate alınması gereken çeşitli ekonomik, kültürel, sosyal, çevresel ve siyasi unsurlar bulunmakta olup, bu unsurlar ve içerikleri Şekil 2’de gösterilmektedir. Şekil 2’den görüldüğü gibi siyasi katılımlar, demokratikleşme adımları siyasi unsurlar içine girerken, yerel halkın yaşadığı bölgedeki deniz, göl, mağara gibi doğal kaynakların korunması ve benzeri konular çevresel unsurların içeriğini oluşturmaktadır. Halkın gelişimi için eğitim de önemli bir konu olarak öne çıkmaktadır. Devlet tarafından yürütülen resmi eğitimin yanı sıra yerel belediyeler tarafından kurulması olası kurslar, el işleri, yabancı dil dersleri gibi eğitimlerle de halk daha donanımlı hale getirilebilecektir. Eğitimin yanı sıra kültürel varlıkların korunmasına yönelik düzenlemeler de kültürel unsurlar başlığının

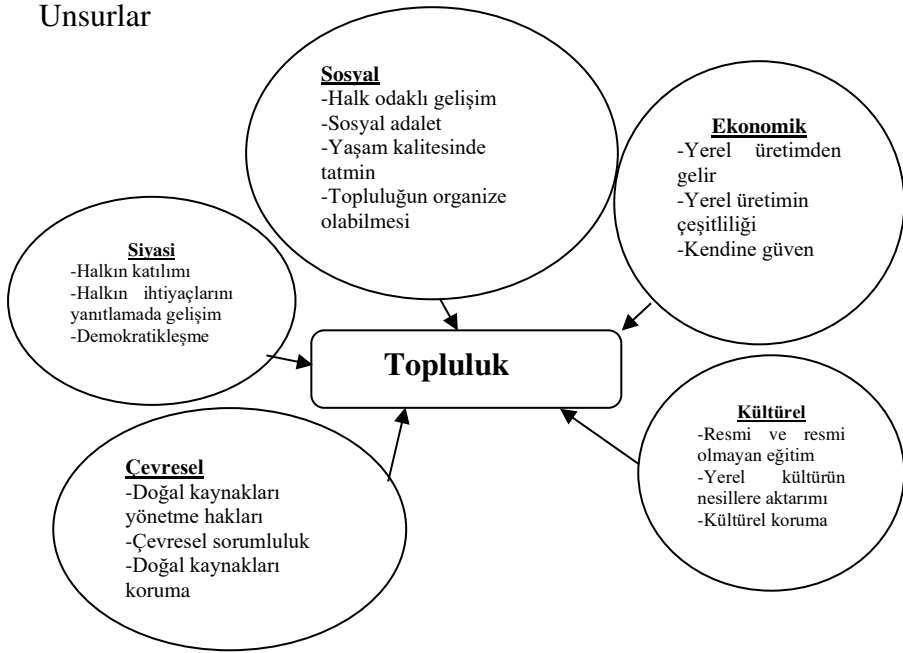
⁽¹¹⁴⁾ Mary Frances Maclellan-Wright, Donna Anderson, Sarah Barber, Neale Smith, Brenda Cantin, Roxanne Felix ve Kim Raine, “The development of measures of community capacity for community-based funding programs in Canada”, *Health Promotion International*, 22(4), 2007, s.303-304.

⁽¹¹⁵⁾ Aref, vd., a.g.e., s.157.

⁽¹¹⁶⁾ Alison Gilchrist, *The well-connected community A networking approach to community development*, Second Edition, The Policy Press, UK, 2009, s.25.

altında yer almaktadır. Halkın gelişiminde etkili olan ekonomik unsurlar ise yaşanan bölgedeki üretim faaliyetleri (tarım ürünleri, sanayi, turizm, vs.), yerel üretimdeki çeşitlilik olarak sıralanmakta ve bölgenin, dolayısıyla da halkın refahı açısından önem taşımaktadır. Son olarak, sosyal unsurlarda halkın sosyal yapısı ile gelişim öncesi ve sonrası halkın yaşam kalitesindeki tatmin durumu da alt başlıklarda ele alınmaktadır ⁽¹¹⁷⁾.

Şekil 2. Yerel Halkın Gelişiminde Dikkate Alınması Gereken Unsurlar

Kaynak: Aref vd., “Tourism Development in Local Communities: As a Community Development Approach”, Journal of American Science, 6(2), 2010, s.157.

⁽¹¹⁷⁾ Aref vd., “Tourism Development in Local Communities: As a Community Development Approach”, Journal of American Science, 6(2), 2010, s.157

Geliştirilecek her topluluk ve bölge birbirinden farklı özellikler taşımaktadır. Bazılarının doğal dokusu çok özel ve eşsizken diğerlerinin yöresel mutfakları, sanat eserleri veya yerel üretimi ön planda olabilmektedir. Dolayısıyla geliştirmede uygulanan ilgili politikalar ve kullanılan politika araçları bölgeden bölgeye farklılıklar göstermektedir ⁽¹¹⁸⁾. Bununla birlikte, söz konusu araçlar arasında yerel halkın yaşam standartlarındaki gelişme, turizm hareketleri ve getirisi ile göreceli olarak çok daha hızlı sağlanabilmektedir. Çünkü parasal değerlerle doğal ve tarihsel değerler arasındaki değiş tokuş olan turizm sayesinde yeterli düzeyde gelişmemiş bölgeler ve o bölgelerde yaşayan halklar, sahip oldukları doğal, kültürel ve tarihsel değerlerini pazarlayarak gelir elde etmektedirler ⁽¹¹⁹⁾.

Nitekim son yıllarda turizm, turistlerin tercihlerine bağlı olarak sadece 2-3 aya sıkıştırılan deniz-kum-güneş turizminden tüm yıla yayılan bir aktivite haline gelmiştir. Turizm faaliyetleri günümüzde doğa, tarih, sağlık, termal, spor, kültürel, kongre, eğitim gibi faaliyetler olarak çeşitlendirilmektedir. Ayrıca turizm ekonomi, sosyoloji, politika, hukuk, çevre gibi farklı çalışma alanları ile de bağlantılıdır. Bu

⁽¹¹⁸⁾ Nihal Kargı, “Bölgesel Kalkınma Yaklaşımlarındaki Gelişmeler ve AB Perspektifi Altında Türkiye’nin Bölgesel Politika Analizi”, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 2009, 2(1), s.20.

⁽¹¹⁹⁾ Seyhun Doğan ve Zafer Yıldız, “Bölgesel Kalkınma, Turizmin İlişkisi ve Göller Bölgesi Kalkınmasında Alternatif Turizm Potansiyelinin Kullanılabilirliğine Yönelik Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(6), 2007, s.155-156.

yönüyle turizmin birçok boyutta bölgelerin ve yerel halkların gelişmesine katkı sağladığı söylenebilmektedir ⁽¹²⁰⁾.

2.2. YEREL HALK VE TURİZM İLİŞKİSİ

Yerel halkın turizm faaliyetleri ile etkileşimi çeşitli faktörlere bağlı olup bu faktörler aşağıda sıralanmaktadır ⁽¹²¹⁾.

- Turistlerin tipi ve sayısı; bazen daha az sayıda turist kitlesel gelen turistlerden daha fazla etki yaratabilmektedir.
- Turizm endüstrisinin bölge için önemi; çeşitli ekonomik faaliyetleri olan bölgeler için turizm daha az öneme sahipken, kalkınması sadece turizme bağlı olan bölgelerde önem büyümektedir.
- Bölgedeki turizm endüstrisinin büyüklüğü ve gelişimi; turizm tesisleri ve altyapıları bakımından az gelişmiş küçük bir bölgeye bir anda büyük oranda turist gelmeye başlaması bölgeyi güçlendirmekte bu da yerel halkı olumlu anlamda etkilemektedir.
- Turizm gelişiminin ilerleme hızı; bazı bölgeler kontrol edilemeyen hızlı sıçramalar yapmakta, bu da halkı etkilemektedir.
- Ev sahibi yerel halk – misafir turist doğası; kültürel benzerlikler olmaması halinde büyük kültürel etkiler gerçekleşebilmektedir.

⁽¹²⁰⁾ Serkan Künü, Sertaç Hopoğlu, Özlem Sökmen Gürçam ve Çiğdem Güneş, “Turizm ve Bölgesel Kalkınma Arasındaki İlişki: Doğu Karadeniz Bölgesi Üzerine Bir İnceleme”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 2015, s.72.

⁽¹²¹⁾ Page ve Connell, *a.g.e.*, s.366-368.

Bir bölgede turizmin yerel kalkınmayı sağladığı ve yerel halkın yaşam kalitesini arttırarak, gelir ve istihdam yaratarak pozitif etkilerde bulunduğu bilinmektedir. Bu pozitif gelişme, yerel halkın kendi doğal, kültürel, tarihi kaynaklarından ötürü gurur duymasını ve bu kaynakların korunması için katılımında bulunmasına da yol açabilmektedir ⁽¹²²⁾. Turizmin yerel halk üzerindeki etkisi aniden değil, zamanla ortaya çıkmaktadır. Yerel halk, bölgesindeki turizm faaliyetlerine sahip çıkan olumlu ilişkiler ve faydalar içinde iken diğer taraftan turizmi kabullenir gibi gözükse ama aslında kendi içinde tutarsızlıklar barındıran olumsuz davranışlar içinde de görülebilmektedir ⁽¹²³⁾. Ancak faydaların gerçekleşmesi ve sürekli olabilmesi için yerel halkın turizm faaliyetlerine katılmaları, bu konuda gönüllü olmaları, turistlerle ilişki kurabilmeleri gibi destekleri gerekmektedir.

2.2.1. Turizm Kapsamında Yerel Halk Çalışmaları

Literatürde yerel halk, pek çok araştırmacı tarafından turizm endüstrisi kapsamında incelenmiştir. Araştırmacılar, yerel halkı turizme ve turiste bakış açılarına göre farklı çalışmalarda sınıflandırmışlardır.

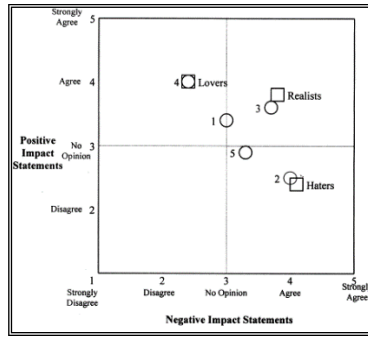
2000 yılında Fredline ve Faulkner, Avustralya'daki ev sahibi toplulukların turizme karşı reaksiyonları konulu çalışmalarında yerel

⁽¹²²⁾ Cem Yalçın, Zafer Öter ve Serkan Celik, "Müzikal Etkinliklerin Kısıtlanan Kültür Turizmini Geliştirmek İçin Kullanımı: Bodrum örneği", *15. Ulusal Turizm Kongresi*, Bildiri kitabı, 13-16 Kasım 2014, Ankara, s.797.

⁽¹²³⁾ Volkan Altıntaş, "Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri", Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Antalya, 2010, s.24.

halkı; kararsız destekleyiciler (*ambivalent supporters*), nefret edenler (*haters*), gerçekçiler (*realists*), sevenler (*lovers*) ve şüpheliler (*concerned*) olmak üzere beş gruba ayırmışlardır ⁽¹²⁴⁾. Şekil 3’de gösterildiği üzere bu gruplardan sevenler grubu turizmin pozitif etkilerinin negatif etkilerinden fazla olduğunu düşünmektedirler. En büyük kümeyi oluşturan grup ise kararsız destekleyiciler olarak öne çıkmaktadır. Kararsız destekleyiciler ortada yer almakla beraber sevenler grubu kadar olmasa da turizmin pozitif etkileri olduğunu düşünmektedirler. Gerçekçiler, turizmin hem olumlu hem de olumsuz etkilerini bir arada değerlendirmektedirler. En az sayıda kişiyi oluşturan grup ise şüpheliler grubudur ve tamamen olumsuz olmamakla beraber olumlu düşündükleri de söylenememektedir.

Şekil 3: Fredline ve Faulkner Çalışması Kapsamında Yerel Halkın Turizm Anlayışı

Kaynak: Elizabeth Fredline ve Bill Faulkner, “Host Community Reactions A Cluster Analysis”, *Annals of Tourism Research*, 27(3), 2000, s.779

⁽¹²⁴⁾ Elizabeth Fredline ve Bill Faulkner, “Host Community Reactions A Cluster Analysis”, *Annals of Tourism Research*, 27(3), 2000, s.779.

John Williams ve Rob Lawson, 2001 yılında yayımladıkları çalışmalarında Yeni Zelanda'da yaşayan yerel halkın turizme bakış açılarını halkı çeşitli kümelere ayırarak açıklamışlardır. Çalışmada halk; sevenler (*lovers*), kötümserler (*cynics*), vergi ödeyenler (*tax payers*) ve masumlar (*innocents*) olmak üzere dört gruba ayrılmıştır⁽¹²⁵⁾. Bu araştırmada, en büyük grubu oluşturan kişiler sevenler, Fredline Faulkner araştırmasında da olduğu gibi turizmin etkilerinin tamamen pozitif olduğunu düşünmekte, turizmden elde edilen ekonomik gelirin eşit dağıtıldığını savunmakta ve içinde yaşadıkları toplumu ilgilendiren, turizm kaynaklı trafik, gürültü kirliliği gibi konuları önemsememektedirler. Bu grubun tam zıddı olan kötümserler ise toplum ve halk odaklı konulara odaklanmakta ve yaşam maliyetleri, suç oranları ve doğal çevre gibi turizmin hem sosyal hem ekonomik hem de çevresel etkilerinin olumsuz olduğunu savunmaktadırlar. Vergi ödeyenler, genel olarak sevenler grubuna benzemekle beraber onlar kadar turizmin ateşli savunucusu değildirler. Bu grup, elektrik, su, ulaşım gibi kamu hizmetlerinin turizm sayesinde geliştiğini düşünmektedir. Masumlar ise yerel halk içinde turizm faaliyetlerinden en uzak, turistlerle etkileşimi en az olan grup olup, turizmin faydalarını hissetmemekte bu sebeple turizmin ekonomik, sosyal veya çevresel olumlu etkileri olmadığını düşünmektedirler. Bu bağlamda kötümserlerden ayrılmaktadırlar çünkü kötümserler turizm bölgesi içinde yaşadıkları ve turistlerle etkileşimde oldukları halde olumsuz düşünceler içindedirler.

⁽¹²⁵⁾ John Williams ve Rob Lawson, "Community Issues and Resident Opinions of Tourism", *Annals of Tourism Research*, 28(2), 2001, s.282-284, s.269-290.

Konstantinos Andriotis ve Roger D. Vaughan, 2003 yılında Yunanistan'ın Girit adasındaki yerel halkla yaptıkları çalışmada, yerel halkın turizme yönelik sergiledikleri tavırları itibariyle üç gruba ayrıldığını belirtmişlerdir ⁽¹²⁶⁾. Çalışmaya göre yerel halk; avukatlar (*advocates*), sosyal ve çevresel endişeleri olanlar (*socially and environmentally concerned*) ve ekonomik kuşkucular (*economic skeptics*) olarak üçe ayrılmaktadır. En büyük grubu oluşturan avukatlar, bölgedeki turizm faaliyetlerinin en şiddetli destekleyicisidirler. Ancak, bu grubu oluşturan bireylerin %62'si, kendilerinin ve ailelerinin turizmin getirilerinden olumlu olarak etkilenmektedir. Dolayısıyla bu grubun turizme yaklaşımının olumlu olması şaşırtıcı değildir. İkinci en büyük grubu sosyal ve çevresel endişeleri olanlar oluşturmaktadır. Bu grup, adından da belli olacağı üzere turizmin sosyal hayata ve çevreye olumsuz etkileri olduğunu düşünmektedir. Bu grubu oluşturan bireylerin %87'sini oluşturan çoğunluğu, bölgedeki otel ve diğer turistik tesis inşaatlarının doğal çevreyi tahrip ettiğini belirtmişlerdir. Son grup olan ekonomik kuşkucular, turizmi ekonomik etkileri açısından değerlendirmekte ve ekonomik etkilerin olumsuz olduğunu düşünmektedirler. Bu gruptaki yerel halk, turizmin istihdam ya da gelir yaratma açısından sadece küçük bir gruba olumlu etkileri olduğunu ve bu grubun da yerli halk değil, yabancılar olduğunu, dolayısıyla bölgenin turizm gelirlerinden faydalanmadığını, turistlerden gelen gelirlerin bölge dışına çıktığını

⁽¹²⁶⁾ Konstantinos Andriotis ve Roger D. Vaughan, "Urban Residents' Attitudes toward Tourism Development: The Case of Crete", *Journal of Travel Research*, 42(2), 2003, s.180-181, s.172-185.

öne sürmektedirler. Bu grup genel olarak turizm maliyetlerinin getirisinden çok olduğunu belirtmektedir.

2005 yılında Balearik Adaları'nda yaşayan yerel halkın turizme bakış açılarını ortaya koymak için yaptıkları çalışmada Perez ve Nadal, yerel halkı beş gruba ayırmışlardır ⁽¹²⁷⁾. Bu gruplar; gelişimi destekleyenler (*development supporters*), tedbirli geliştiriciler (*prudent developer*), ihtiyatlı kararsızlar (*ambivalent and cautious*), korumacılar (*protectionist*) ve alternatif geliştiriciler (*alternative developer*) olarak sıralanmaktadır. Bu araştırmaya göre gelişimi destekleyenler grubu, daha önceki araştırmalarda yer alan sevenler grubu ile aynı özellikleri göstermektedir. Ancak bu çalışmada bu grup en az kişiyi barındırmaktadır. Gelişimi destekleyenler, turizmin ekonomik getirileri sebebiyle destekleyicisi olup negatif bir etki olduğunu düşünmemektedirler. Tedbirli geliştiriciler bu çalışmadaki en büyük grubu oluşturmaktadır. Onlar da ekonomik getirilerin farkında olmalarına rağmen turizmin yerel kültürde ve özellikle çevrede oluşturduğu değişiklikler ve tahribatlar sebebiyle negatif etkilerinin de olduğunu düşünmektedirler. İkinci en büyük grubu oluşturan ihtiyatlı kararsızlar, Fredline ve Faulkner araştırmasındaki kararsız destekleyiciler ile benzerlik göstermektedir. Turizmin çevresel ve ekonomik etkilerinin olumsuz olduğunu düşünseler de farklı kültürlerden turistleri tanımanın yerel halkın düşünce yapılarında olumlu etkileri olduğunu da savunmaktadırlar.

⁽¹²⁷⁾ Eugeni Aguilo' Pe'rez ve Jaume Rossello' Nadal, "Host Community Perceptions A Cluster Analysis", *Annals of Tourism Research*, 32(4) , 2005, s.933.

Korumacılar, önceki araştırmalarda tanımlanan nefret edenler ile benzerlik göstermektedir. Tamamen negatif etkilere odaklanmışlardır. Turizm yüzünden çevrenin bozulduğunu ve yerel halkın yaşam kalitesinde herhangi bir artış olmadığını düşünmektedirler. Son grup olan alternatif geliştiriciler, turizmin özellikle yerel halkın istihdamı boyutunda ekonomik açıdan oldukça olumlu getirileri olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca bu grup tarihi ve doğal alanların turizm sayesinde korunmakta olduğunu savunmaktadırlar. Bu grup gelişimi destekleyenler ile paralellik göstermektedir ancak en büyük farkı bu gruptaki bireylerin çoğunlukla o bölgede doğan, büyüyen yerel halk olmayıp sonradan oraya yerleşen yabancı bireyler olmalarıdır.

2011 yılında Çin’de yaptıkları araştırma ile Han ve arkadaşları da yerel halkın bölgelerindeki turizm faaliyetlerine yönelik görüşlerini ortaya koymuşlardır. Çalışma bu konuda literatüre katkı sağlayan çalışmalardan biri olmuştur. Yazarlar, yerel halkı diğer araştırmalardaki gibi turizmden etkilenme boyutlarında gruplara ayırmışlardır ⁽¹²⁸⁾. Söz konusu gruplar; naif iyimserler (*naive optimism*), toplum ekonomisine önderlik edenler (*community economy-led*), temkinli savunucular (*cautious proponent*) ve kötümser muhalifler (*pessimistic opponents*) olarak sıralanmaktadır. İlk grup

⁽¹²⁸⁾ Guosheng Han , Wei-Ta Fang ve Yueh-Wen Huang, “Classification and Influential Factors in the Perceived Tourism Impacts of Community Residents on Nature-based Destinations: China’s Tiantangzhai Scenic Area”, *Procedia Environmental Sciences*, 3rd International Conference on Environmental Science and Information Application Technology (ESIAT 2011), 2011, s.2010-2015.

olan naif iyimserler, turizm gelişimine desteklemekte ve herhangi bir ekonomik kaygı duymamaktadırlar. Turizm, bu gruba göre bölgelerindeki sosyal çıkarları, kültürel çıkarları ve doğal çevreyi korumaktadır. Toplum ekonomisine önderlik eden grup, adından da anlaşılacağı üzere turizmin yerel halk üzerindeki ekonomik etkilerini bütün gruplar arasında en çok sorgulayan gruptur. Toplumun turizm faaliyetleri sonunda tatmin olmasını istemektedirler. Üçüncü grup olan temkinli savunucular, naif iyimserlerin ardından en olumlu düşünen gruptur ancak turizmin topluma yaratacağı sosyal maliyetler konusunda çekinceleri olmaktadır. Son grup olan kötümser muhalifler ise, önceki araştırmalarda karşımıza çıkan nefret edenler grubunun benzeri bir düşünce yapısı içindedir. Turizmin yerel halka ekonomik, sosyal, kültürel hiç bir faydasının olmadığını, toplum tatmini yaratmayacağını ve toplumsal sorunları çözmeyeceğini savunmaktadırlar.

Literatürde ele alınan yerel halk çalışmaları Tablo 3'de özetlenmiştir.

Tablo 3. Yerel Halk Çalışmaları

	Olumlu ←			Olumsuz	
Fredline ve Faulkner (2000)	Sevenler (%23)	Kararsız destekleyiciler (%29)	Gerçekçiler (%24)	Şüpheliler (%9)	Nefret edenler (%15)
Williams ve Lawson (2001)	Sevenler (%44)		Vergi ödeyenler (%25)	Masumlar (%20)	Kötümserler (%10)
Andriotis ve Vaughan (2003)	Avukatlar (%42)		Sosyal ve çevresel endişeleri olanlar (%40)		Ekonomik kuşkucular (%18)
Perez ve Nadal (2005)	Gelişimi destekleyenler (%11)	Tedbirli geliştirici (%26)	Alternatif geliştirici (%18)	İhtiyatlı kararsız (%24)	Korumacılar (%20)
Han, Fang ve Huang (2011)	Naif iyimser grup (%27)	Temkinli savunucular (%31)	Toplum ekonomisine önderlik eden grup (%30)		Kötümser muhalifler (%12)

Tablo 3’de turizme yerel halkın bakış açıları beş model olarak verilmiştir. Tablo 3 ‘de olumlu bakış açısından olumsuz bakış açısına uzanan grupları ve bu grupların yüzde değerleri bir arada görmek mümkündür. Tablo 3’e göre Perez ve Nadal’ın çalışması hariç diğer çalışmalarda yerel halkın turizme ve turizmin etkilerine yönelik bakış açıları olumlu ve destekleyicidir. Kötümser ve turizmin hiç bir olumlu etkisi olmadığına inanlar genellikle en düşük yüzdelik dilimi oluşturmaktadırlar. Ortada kalanların da daha çok olumlu düşünceler eğiliminde olduğu yüzdelik rakamlarına göre tablodan anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda genel olarak yerel halkın turizmin etkilerine yönelik düşünceleri olumludur denebilmektedir.

Sharpley ise 2014 yılındaki çalışmasında yerel halkın turizm faaliyetlerine olan düşüncelerinin, halkın turizmle etkileşim içinde olup olmadığına göre farklılaştığını ele almıştır ⁽¹²⁹⁾. Buna göre yerel halk; turizm sektöründe doğrudan çalışan ve turistle sürekli iletişimde olan; turizmle alakasız işlerde çalışan ve turistle düzensiz iletişimde olan; gelirini kısmen turizm endüstrisinden sağlayan ve turistle düzenli iletişimde olan ile turizmle hiç bir ilgisi ve turistle iletişimi olmayan şeklinde dört gruba ayırmıştır. Sonuçta turizm faaliyetlerinden gelir elde eden ve turistlerle etkileşim içinde olanların turizme ve etkilerine olumlu bakış açısı içinde olduğu görülmektedir.

Bu araştırmaların dışında Maragh ve arkadaşlarının 2015 yılında yaptıkları bu konuya ilişkin çalışmada yerel halk; toplum ve kamu hizmeti odaklılar; kamu hizmeti ve çevre odaklılar; toplum odaklılar ve ilgisizler şeklinde dört gruba ayrılmıştır. Bu ayrım öncekilerden farklı olarak yerel halkı önem verdiği konuya göre sınıflandırmaktadır. Çalışmanın sonunda toplum ve kamu hizmeti odaklıların en büyük grubu oluşturduğu ortaya çıkmış, çalışmanın önerilerinde toplum hizmetlerinin turistik amaçlardan ziyade kamuyu gözetmesi gerektiği belirtilmiştir ⁽¹³⁰⁾.

⁽¹²⁹⁾ Richard Sharpley, "Host perceptions of tourism: A review of the research", *Tourism Management*, 42, 2014, s.38-39.

⁽¹³⁰⁾ GaunetteSinclair-Maragh, DoğanGürsoy ve MichaelViergge, "Residents' perceptions toward tourism development: A factor-cluster approach", *Journal of DestinationMarketing&Management*, 4, 2015, s. 41-43.

Yerel halk ve turizm ilişkisi konusunda yapılan farklı ulusal ve uluslararası çalışmada turizm faaliyetlerinden ekonomik fayda elde eden ve doğrudan turizm endüstrisiyle etkileşim içinde olan bireylerin turizmin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel etkilerine yönelik olumlu bir bakış açısında olduğu net olarak ortaya konulmuştur (131),(132),(133),(134),(135),(136),(137),(138),(139).

2.2.2. Yerel Halkın Turizmle Etkileşimi

Yerel halkın turizmle etkileşimi, halkın turizm faaliyetlerine katılımı ile doğru orantılıdır. Halk, turizm faaliyetlerine katılım sıklığına göre turizm ile ilgili görüşlerde bulunmaktadır. Bir başka deyişle, turizmin

(131) Tim Snaith ve Art Haley, “Residents' Opinions Of Tourism Development In The Historic City Of

York, England”, *Tourism Management*, 20, 1999, s. 595-603.

(132) Dong-Wan Ko ve William P. Stewart, “A Structural Equation Model of Residents’ Attitudes for Tourism Development”, *Tourism Management*, 23, 2002, s.529.

(133) Nagothu Udaya Sekhar, “Local People’S Attitudes Towards Conservation And Wildlife Tourism Around Sariska Tiger Reserve, India”, *Journal of Environmental Management*, 69, 2003.

(134) Yalçın Kuvan ve Perran Akan, “Residents’ Attitudes Toward General And Forest-Related Impacts Of Tourism: The Case Of Belek, Antalya”, *Tourism Management*, 26, 2005.

(135) Kathleen L. Andereck, Karin M. Valentine, Richard C. Knopf ve Christine A. Vogt, “Residents’ Perceptions Of Community Tourism Impacts”, *Annals of Tourism Research*, 32(4), 2005.

(136) Uğur Çalışkan ve Özkan Tütüncü, “Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri Ve Kuşadası İlçesi Uygulaması”, *IV. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi*, 23-27 Nisan 2008, Antalya.

(137) Altıntaş, a.g.e., 2010.

(138) Alfonso Vargas-Sánchez, Nuria Porras-Bueno ve Mari’a de los Angeles Plaza-Mejía, “Explaining Residents’ Attitudes To Tourism Is a Universal Model Possible?”, *Annals of Tourism Research*, 38(2), 2011.

(139) Gülay Özalpın Türker ve Ali Türker, “Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği”, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4(1), 2014.

yöre halkını ne ölçüde etkilediği, halkın katılımına bağlıdır. Nitekim bölümde 2.2.1’de aktarıldığı üzere turizm sayesinde gelir elde edenler ile etmeyenlerin turizmin etkileri hakkındaki görüşleri birbirinden farklıdır.

Aref vd., 2010 yılında yaptıkları çalışmada yerel halkın turizm faaliyetlerine katılımlarını bir tablo halinde sunmuşlardır.

Tablo 4. Yerel Halkın Turizme Katılımları

Aşamalar	Katkıları	Özellikler
Yüksek katılım	Güçlendirme	Yerel halk turistlerle doğrudan iletişime geçebilmekte ve turizmi geliştirebilmektedir. Herhangi bir dışsal müdahale olmaksızın yerel halk kendi motivasyonu ile turizmin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.
Sembolik katılım	Ortaklık Etkileşim Danışmanlık	Turizmin gelişme sürecinde yerel halkın bazı derecelerde etkisi olmaktadır. Halk bu seviyede daha fazla katılım içindedir. Yerel halkın hakları yerel düzeyde tanınmakta ve uygulamada kabul görmektedir Yerel halka turizmin gelişimi için kamuya açık oturumlarda veya halk toplantılarında danışılmaktadır.
Katılım yok	Bilgilendirme Manipüle etme	Yerel halka bölgedeki turizmi geliştirici planlar aktarılmıştır ama yerel halkın fikirleri dinlenmemektedir. Turizm bölgede sadece bazı güçlü bireyler, kurumlar ve devlet tarafından geliştirilmektedir. Yerel halkla istişare kesinlikle edilmemektedir, bilgilendirme de yapılmamıştır.

Kaynak: Fariborz Aref, “Dimensions of Community Capacity Building: A review of its Implications in Tourism Deveelopment” , 2010, s.174

Tablo 4'e göre yerel halkın turizme katılımı sadece ilk seviyede yüksek ve güçlüdür. Hatta halkın kendi kendilerine yettiği ve turistlerle rahat etkileşimde olduğu söylenebilmektedir. Sembolik katılım seviyesinde, yerel halkın etkisi bir miktar devam etmektedir. Devlet ve diğer söz sahiplerinin yerel halkla etkileşimi ve halkın katılımını teşvikleri olmaktadır. Ancak son iki basamakta halkın fikri alınmamakla beraber bilgilendirmenin dahi yapılmadığı bir durum söz konusudur. Bu aşamalarda halkın turizme katılımından bahsedilmemektedir. Kararların alınmasında ve uygulamalarda tek söz sahibi devlet ve yetkili kurum ve kuruluşlardır. Dolayısıyla halkın katılımının sadece kendi isteğine bağlı olmadığı da görülmektedir. Yerel halkı daha iyi yaşam koşullarına ulaştırmak için geliştirmeye çalışırken hem devlet yetkililerinin, hem söz sahibi kuruluşların hem de halkın işbirliği içinde olması gerekmektedir.

Çeşitli araştırmacılar tarafından literatürde yer alan turizmin yerel halk üzerindeki etkileri Aref, vd. tarafından 2010 yılında özet bir şekil halinde sunulmuştur. Bu etkiler, ekonomik, kültürel, çevresel, siyasi ve sosyal başlıklar altında olumlu etkilerdir.

Ekonomik etkilerde turizmin halkın refahını ve bölgedeki istihdamı arttırdığı görülürken, kültürel etkilerde kendi kültürünü kültürel farklılıkları öğrenme konusunda faydası olduğu görülmektedir. Çevresel bazda, turizmin çevre koruma ve çevresel faaliyetleri öğrenme konusunda bilinçlendirme oluşturduğu, siyasi temelde ise yerel halkın önemini ve turizm faaliyetleri konusunda etkinliklerinin arttığı ortaya çıkmıştır. Son olarak sosyal anlamda turizmin yerel

halkın yaşam kalitesini arttırdığından ve toplumsal organizasyon sağlamasından söz edilmektedir.

Olumlu etkilerine karşın ulusal ve uluslararası literatürde pek çok çalışmada turizmin yerel halk tarafından hissedilen etkileri de ele alınmıştır. Yerel halk turizme her zaman ve sadece olumlu bakmamaktadır. Özellikle ekonomik, kültürel, çevresel ve sosyal etkiler konusunda farklı zamanlarda yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar bulunmaktadır.

2.2.2.1. Yerel Halk Açısından Turizmin Ekonomik Etkileri

Turizmin yerel halk üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen farklı çalışmaların sonucunda söz konusu etkinin çoğunlukla olumlu yönde olduğu saptanmıştır. Özdemir ve Kervankıran ⁽¹⁴⁰⁾ tarafından yürütülen bir çalışmada yerel halkın turizmi ekonomik açıdan geliştirici bir faaliyet olarak algıladığı gözlenmiş, bir başka çalışmada ise turizmin, yerel halk tarafından yatırım çeken, iş alanı yaratan olumlu ekonomik etkilere sahip bir endüstri olarak görüldüğü belirtilmiştir ⁽¹⁴¹⁾.

2016 yılında gerçekleştirilen ve turizmin yerel halk üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar sonucunda; Mesci ve Dönmez, yerel halk açısından turizmin yatırım ve istihdam yaratma boyutunda ekonomik

⁽¹⁴⁰⁾ Özdemir ve Kervankıran, *a.g.e.*, 2011

⁽¹⁴¹⁾ Yasin Bilim ve Özgür Özer, “Yerel Halk Gözüyle Konya’da Turizmin Önemi ve Ekonomik, Sosyal, Çevresel Etkileri”, *Ulusal KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*, 2013.

anlamda olumlu etkileri olduğunu ortaya koyarken ⁽¹⁴²⁾, Işık ve Çalkın yerel halkın bölgedeki turizm yatırımlarının arttırılması gerektiğini, Türker vd. ise yerel halkın turizmin ekonomik etkilerinin kendi yaşam kaliteleri üzerinde olumlu yansıdığını düşündüklerini saptamışlardır ⁽¹⁴³⁾.

Yerel halk üzerine yapılan uluslararası çalışmalarda, turizmin ekonomik etkisinin halkın yaşam kalitesine yönelik vergi getirisi, istihdam ve bölgeye getirdiği ekonomik çeşitlilik kapsamında olumlu olduğu görüşleri bulunurken ⁽¹⁴⁴⁾, Kim, Uysal ve Sirgy'de (2013) çalışmalarında turizmin halkın refahını arttırdığı, halka istihdam ve gelir sağladığının altını çizmişlerdir ⁽¹⁴⁵⁾.

Gerçekleştirilen araştırmalarda turizmin yerel halk üzerine ekonomik anlamda çoğunlukla olumlu etkilerinin tespit edilmiş olmasına karşın söz konusu etkinin olumsuz olarak saptandığı çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, turizmin ekonomiye istihdam yaratma, kişisel geliri arttırma ve mal fiyatlarını değiştirme boyutunda etkilerinin ele alındığı bir çalışmada yerel halkın turizm yüzünden ürün fiyatlarının artışından şikâyetçi oldukları gözlenmiştir ⁽¹⁴⁶⁾. Diğer

⁽¹⁴²⁾ Muammer Mesci ve Gülsün Dönmez, "Turizmin Bölgesel Kalkınma ve Yerel Halk Üzerindeki Etkisi: Mudurnu Örneği", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Kasım 2016.

⁽¹⁴³⁾ Nuray Türker, Şengül Selçuk ve Aygül Özyıldırım, "Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Safranbolu Örneği", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 2016.

⁽¹⁴⁴⁾ Andereck, vd., *a.g.e.*, 2005.

⁽¹⁴⁵⁾ Kyungmi Kim, Muzaffer Uysal ve M. Joseph Sirgy, "How Does Tourism in a Community Impact the Quality of Life of Community Residents?", *Tourism Management*, 36, 2013, s.537.

⁽¹⁴⁶⁾ Maragh, vd., *a.g.e.*, 2015, s.43.

bir çalışmada ise turizmin ekonomik etkilerinin istihdam boyutunda sadece yüksek eğitimlilerin faydasına olduğu, düşük eğitimlilerin az vasıf gerektiren işlerde düşük maaşa uzun saatler çalışmalarının sonucu turizmin onlar üzerinde olumsuz ekonomik etkileri olduğu belirtilmiştir. Aynı çalışmada yerel halkın bölgede turizm üzerinden ekonomik fayda elde etse de ekonomik etkilere dair görüşlerinin olumluya değişmediği de gözlenmiştir ⁽¹⁴⁷⁾.

2.2.2.2. Yerel Halk Açısından Turizmin Kültürel Etkileri

Kim vd., çalışmalarında, turizm sayesinde bölgedeki yerel el işçiliğinde ve geleneksel kültürün korunmasında artış olduğunu ve kültürel kimliğin tanınıp ileri nesillere aktarımında yerel halkta farkındalığın geliştiğini belirtmişlerdir ⁽¹⁴⁸⁾. Ulusal bir çalışmada ise turizmin kültürel etkilerinin yerel halkın yaşam kalitelerini olumlu yönde etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır ⁽¹⁴⁹⁾.

Özdemir ve Kervankıran, kültürel etkilerin içine kültürel mirasın korunması, kültürel değerlerin yenilenmesi, karşılıklı kültürel değişim başlıklarını taşımış ve çalışmalarının sonunda yerel halkın turizm sayesinde kültürel değerlerin tanınmasını, korunmasını ve kültürel çeşitliliğe neden olmasını bekledikleri sonucuna varmışlardır ⁽¹⁵⁰⁾. Bir diğer çalışmada, yerel halkın kendi kültürünü, otantik değerlerini koruyarak, taşınmaz kültür varlığına ve dini yapılarına ahşap sivil

⁽¹⁴⁷⁾ Victir Teye, Sevil F. Sönmez ve Ercan Sirakaya, "Residents' Attitudes Toward Tourism Development", *Annals of Tourism Research*, 29(3), 2002, s.684.

⁽¹⁴⁸⁾ Kim, vd. *a.g.e.*, 2013, s.537.

⁽¹⁴⁹⁾ Türker, vd., *a.g.e.*, s.9.

⁽¹⁵⁰⁾ Özdemir ve Kervankıran, *a.g.e.*, 2011.

mimarisini ve doğal güzelliklerini bozmadan sahip çıkarak, yöresel yemeklerini yöresel müziklerini kullanarak bölgedeki turizmi arttıracığına inandıkları görülmektedir ⁽¹⁵¹⁾.

Turizmin yerel halk üzerindeki kültürel etkileri genel olarak olumlu görülmesine rağmen olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Örneğin bir çalışmada yerel halkta araştırma yapılan kadınların erkeklere kıyasla turizmin kültürel bozulmaya yol açtığına dair görüşleri vurgulanmıştır. Kadınlar kültürel etkileşimin geleneksel Türk aile hayatlarına olumsuz yansıdığını ifade etmektedirler⁽¹⁵²⁾. Nitekim erkeklerin kadınlara kıyasla turizmin etkilerine daha olumlu baktıklarına Kuvan ve Akan'ın çalışmalarında ⁽¹⁵³⁾ ve Maragh, vd.'nin çalışmalarında ⁽¹⁵⁴⁾ da rastlanmaktadır.

2.2.2.3. Yerel Halk Açısından Turizmin Çevresel Etkileri

Turizm faaliyetleri, farkındalıkla gerçekleşmediği takdirde doğada geri dönüşü olmayan olumsuz çevresel etkiler oluşturabilmektedir. Bu sorunlar, gürültü, hava ve su kirliliği, doğanın tahrip edilmesi, çöp, katı ve sıvı atık problemleri şeklinde sıralanabilmektedir ⁽¹⁵⁵⁾.

Ko ve Stewart çalışmalarında artan turizm faaliyetleri yüzünden yerel halkın balıkçılık ve avcılık gibi alanlarda dışarı itildiğini belirtmiş ⁽¹⁵⁶⁾, Kim vd. ise, yerel halkın gözünde turizm faaliyetlerinin artan çöp ve

⁽¹⁵¹⁾ Mesci ve Dönmez, *a.g.e.*, 2016, s.39.

⁽¹⁵²⁾ Türker ve Türker, *a.g.e.*, 2014, s.95.

⁽¹⁵³⁾ Kuvan ve Akan, *a.g.e.*, 2005, s.692

⁽¹⁵⁴⁾ Maragh, vd., *a.g.e.*, 2015, s.43.

⁽¹⁵⁵⁾ Mesci ve Dönmez, *a.g.e.*, 2016, s.23-24.

⁽¹⁵⁶⁾ Ko ve Stewart, *a.g.e.*, 2002, s.522.

atıklarla doğayı mahvettiğini, kültürel ve tarihi çevreyi de bozduğunu öne sürmüşlerdir ⁽¹⁵⁷⁾. Turizmin çevreye olumsuz etkisinin toprak ve bitki örtüsüne olan etkiler gibi biyolojik ve fiziksel olabileceğine değinen Kuvan ve Akan, çalışmalarında turizmin ormanlara olumsuz etkilerinden bahsetmişlerdir. Bu çalışmada vurgulanan bir diğer önemli husus, turizmin çevreye duyarlı mı yoksa bağımlı mı olduğuna ilişkindir. Turizmin çevreye bağımlı olduğunu düşünen yerel halkın turizmin doğaya yaptığı tahribattan olumsuz etkilendikleri görülmektedir ⁽¹⁵⁸⁾. Maragh vd., ise turizmin çevreye bağımlı olduğu durumlarda doğal ve fiziksel kaynaklara olumsuz etkisi olduğunun altını çizmekte ve çevreyi plaj ile orman açısından ele aldıkları çalışmalarında yerel halkın özellikle yaşlılarının bu konuda endişelerinin olmadığını ama gençlerinin doğa üzerine tahribat konusuna katıldıklarını vurgulamaktadırlar ⁽¹⁵⁹⁾.

Olumsuz etkilerine rağmen yerel halk açısından turizmin çevreye olumlu etkileri de bulunmaktadır. Özdemir ve Kervankıran, çevresel başlıca olumlu etkilerin doğal, arkeolojik ve tarihi alanların korunarak, çevrenin ön plana çıkarılması olduğunu belirtmişlerdir ⁽¹⁶⁰⁾. Turizmin doğal çevreye bağımlı olduğu vahşi yaşam turizmi gibi turizm faaliyetlerinde ise yerel halkın turizmin gelişmesi ve sürekliliği için vahşi yaşam alanlarını düzenli bir şekilde koruduğu gözlenmektedir ⁽¹⁶¹⁾. Bir başka çalışmada, çevresel etkinin yerel halkın turizm

⁽¹⁵⁷⁾ Kim, vd. *a.g.e.*, 2013, s.537.

⁽¹⁵⁸⁾ Kuvan ve Akan, *a.g.e.*, 2005.

⁽¹⁵⁹⁾ Maragh, vd., *a.g.e.*, 2015.

⁽¹⁶⁰⁾ Özdemir ve Kervankıran, *a.g.e.*, 2011.

⁽¹⁶¹⁾ Sekhar, *a.g.e.*, 2003, s.339.

desteğini olumlu yönde Őekillendiren en önemli değişken olduğu sonucu ortaya ıkmıŐtır. Bunun için de özel turizm iŐletmelerinin yaptıkları turizm faaliyetlerinde çevreyi kirletmemeleri, doğayı, tarihi mirası korumaları, trafik ve gürültü kirliliğine sebep olmamaları, yerel halka açık parklar, eğlence yerleri yapmaları veya mevcut eğlence yerlerinde yerel halkın da yararlanmasını sağlamaları gerektiğine yönelik öneriler getirilmiştir ⁽¹⁶²⁾.

2.2.2.4. Yerel Halk Açısından Turizmin Sosyal Etkileri

Turizm olgusu, farklı sosyo-kültürel yapıya sahip toplumlar arasında etkileşim sağlamaktadır. Bu etkileşim, sosyal yapıda bazı deđiŐimlere yol açmaktadır. Sosyal yapının benimsemeyeceği ve tolerans gösteremeyeceği süreçler bölgedeki veya bölgede yer alan turizm iŐletmelerindeki turizm faaliyetlerini sona erdirebilmektedir ⁽¹⁶³⁾. Sharpley'in çalışmasında yer alan sosyal değişim kavramı bunu kanıtlar niteliktedir. Sosyal deđiŐimde yerel halk ve turistler birbirlerine sosyal anlamda farklılıklar katmaktadırlar. Ancak yerel halk, bu deđiŐimin sonucunda faydalarının maliyetlerden daha az olduğuna kanaat getirirse süreci sonlandırabilmektedir ⁽¹⁶⁴⁾.

Turizmin yerel halk açısından sosyal etkileri, literatürde özellikle suç oranlarının yaygınlaşması ve turistle etkileşim sonucu çatıŐmalar

⁽¹⁶²⁾ Ekrem Cengiz ve Fazıl Kirkbir, "Yerel Halk Tarafından Algılanan Toplam Turizm Etkisi ile Turizm Desteği Arasındaki İlişkiye Yönelik Yapısal Bir Model nerisi", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 2007, s.34., s.19-37.

⁽¹⁶³⁾ Altıntaş, a.g.e., 2010, s.18.

⁽¹⁶⁴⁾ Sharpley, a.g.e., 2014.

açılardan ele alınmıştır. Türker vd.,⁽¹⁶⁵⁾ Türker ve Türker,⁽¹⁶⁶⁾ Maragh vd.,⁽¹⁶⁷⁾ Sanchez vd.,⁽¹⁶⁸⁾ ile Andereck vd.,⁽¹⁶⁹⁾ çalışmalarında yerel halkın turizmin gelişmesiyle bölgelerindeki suç oranlarının ve hırsızlıkların arttığına yönelik algıları olduğunu vurgulamaktadırlar.

Turizmin gelişmeye başladığı bölgelerde turizmin etkilerinin de gün geçtikçe arttığı gözlenmektedir. Plansız bir şekilde gelişme gösteren turizm alanlarında belli bir süre sonra taşıma kapasitesinin üzerinde yoğunluğa ulaşması, hem çevresel hem de toplumsal problemler ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Önlem alınmadığı takdirde sosyo-kültürel çatışma, toplumsal değerlerin kaybolması gibi beraberinde telafisi olmayan daha büyük sorunlarla karşılaşılabilir (170).

Mesci ve Dönmez, çalışmalarında turizmin yerel halka yönelik olumsuz sosyal etkilerini, trafik aşırı kalabalıklaşma, suç oranında artış, kültür bozulmaları ve güvenlik problemleri olarak özetlerken turizmin yerel halk üzerindeki olumlu sosyal etkilerine de değinmişlerdir. Buna göre; kişilerarası ilişki düzeyinde genişleme, eğitim ve sağlık gibi alanlarda ilerlemeler ve kültürel değerlerin tanınması olumlu sosyal etkiler içinde sayılabilmektedir (171). Bu olumlu etkilerin hissedilmesi için yerel halkta turizm faaliyetlerine

(165) Türker, vd., *a.g.e.*, 2016.

(166) Türker ve Türker, *a.g.e.*, 2014.

(167) Maragh, vd., *a.g.e.*, 2015.

(168) Sanchez, vd., *a.g.e.*, 2011.

(169) Andereck, vd., *a.g.e.*, 2005.

(170) Özdemir ve Kervankıran, *a.g.e.*, 2011, s.22.

(171) Mesci ve Dönmez, *a.g.e.*, 2016, s.24.

yönelik toplumsal bir duyarlılık oluşması ve bunun için de halkla turistin kaynaşması gerekliliği görülmektedir ⁽¹⁷²⁾. Yerel halkın turizmin planlanmasından başlayarak her sürece katılması ⁽¹⁷³⁾ ve turizm planlamalarının ilk aşamalarında toplum temelli planlamalar yapılması sosyal etkilerin olumlu olması açısından önem taşımaktadır ⁽¹⁷⁴⁾.

2.3. YAŞAM KALİTESİ KAVRAMI VE BİLEŞENLERİ

Bu bölümde yaşam kalitesi kavramı ve yaşam kalitesini oluşturan bileşenler hakkında literatür araştırması yapılmıştır.

2.3.1. Yaşam Kalitesi

İlk olarak 1960'lı yıllarda ortaya çıkan yaşam kalitesi kavramı kısaca bireyin yaşadığı hayattan memnun olması⁽¹⁷⁵⁾ olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu tanım yeterli değildir. İnsan hakları konusunda yaşanan gelişmelerle birlikte yaşam kalitesi, toplumların ulaşmayı amaçladığı evrensel bir hedef halini almış ve tüm politik kararların alınmasında önemli bir gösterge olmuştur. Yaşam kalitesinin, günümüzde tüm bilimler açısından kabul görece tek bir tanımı bulunmamasına

⁽¹⁷²⁾ Kim, vd. *a.g.e.*, 2013.

⁽¹⁷³⁾ Sangkakorn ve Suwannarat, *a.g.e.*, 2013.

⁽¹⁷⁴⁾ Ko ve Stewart, *a.g.e.*, 2002.

⁽¹⁷⁵⁾ Naomi Bailin Wish, "Are We Really Measuring the Quality of Life? Well Being has Subjective Dimensions As Well As Objective Ones", *American Journal of Economics and Sociology*, 45(1), 1986, s.94.

rağmen tüm tanımlardaki ortak nokta insan faktörü ve onun öznel değerlendirme sistemidir ⁽¹⁷⁶⁾.

Dünya Sağlık Örgütü yaşam kalitesini, bireylerin yaşadıkları kültür ve değer sistemleri bağlamında amaçları, beklentileri, standartları ve endişeleri ile ilgili olarak yaşamdaki konumlarının algılanması olarak tanımlamaktadır. Yaşam kalitesi, bireyin fiziksel sağlığı, psikolojik durumu, kişisel inançları, sosyal ilişkileri ve çevrelerindeki göze çarpan özelliklerle olan ilişkileri tarafından etkilenen geniş kapsamlı bir konsepttir ⁽¹⁷⁷⁾. Daha geniş olarak tanımlandığında ise, yaşam kalitesi, insanların sağlıklı bir ortamda yaşayabilmeleri, barınmaları, sağlıklı beslenebilmeleri, bedensel ve ruhsal gelişimlerine uygun ortamlar bulabilmeleri, içinde yaşadıkları çevreye ve topluma faydalarının olabilmeleri olarak da ifade edilirken bireysel anlamda kişilerin yaşadıkları hayattan keyif almaları, tatmin olmaları ve mutluluklarıdır ⁽¹⁷⁸⁾. Yaşam kalitesinin kavramlaştırılmasına dört açıdan yaklaşan Felce ve Perry, çalışmalarında yaşam kalitesi kavramını yaşam şartları, yaşamdan memnuniyet, kişisel tatmin ve kişisel memnuniyetin bir kombinasyonu olarak ele almışlardır ⁽¹⁷⁹⁾.

Yaşam kalitesini politik ve felsefi bir çerçevede tanımlamaya yönelik üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan ilki, din

⁽¹⁷⁶⁾ Ayfer Aydın Boylu ve Bahar Paçacıoğlu, “Yaşam Kalitesi ve Göstergeleri”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8(15), 2016, s.138.

⁽¹⁷⁷⁾ WHO, “WHOQOL: Measuring Quality of Life”, (Cevrimici) <http://www.who.int/healthinfo/survey/whoqol-qualityoflife/en/>, Erisim: 02.01.2018.

⁽¹⁷⁸⁾ Sülün Evinç Torlak ve Pınar Savaş Yavuzcehre, “Denizli Kent Yoksullarının Yaşam Kalitesi Üzerine Bir İnceleme”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 17(2), 2008, s.26.

⁽¹⁷⁹⁾ Altıntaş, *a.g.e.*, 2010.

temelinde normatif düşünce ile dikte edilen yaşam karakteristiklerini içeren yaklaşımdır. Yardımseverlik ve başkalarına yardım etmek iyi bir yaşamın gereği olmakla birlikte tüm dinlerin de öngördüğü bir yaşam tarzıdır. İkincisi, yaşam kalitesinin kişisel tercihlerin tatmin düzeyine bağlı olarak ifade edilmesidir. Faydacı bir yaklaşımı ifade eden bu anlayış, insanların sahip oldukları sınırlı kaynaklar içerisinde yaşam kalitelerini mümkün olduğunca artıracak olan tercihlerde bulunacağını varsaymaktadır. Üçüncüsü ise yaşam kalitesi konusunda insanların bireysel deneyimlerini içermektedir. Duygusal bir yaklaşımı ifade eden bu anlayışa göre, eğer insanlar yaşamlarını mutlu, güzel vb. şekilde tecrübe ederlerse yaşam kalitelerini de öyle değerlendirmektedirler⁽¹⁸⁰⁾.

Günümüzde bütün modern toplumların hedefi olan yaşam kalitesi, 1990'lı yıllardan sonra Avrupa Sosyal Model'inin tamamlayıcısı haline gelmiştir. Bugün Avrupa Birliği'nin sosyal politikaya ilişkin temel hedefi “yaşam koşullarının iyileştirilmesi ile birlikte Avrupa toplumunun yaşam kalitesini yükseltme” olarak tanımlanabilir. İnsanlar için kaliteli bir yaşam sürme modern dünyada bir hedef değil, herkes için bir hak, politikacılar ve yöneticiler için ise sağlanması zorunlu bir durum olarak ele alınmaktadır. Herkes için yaşam kalitesi hakkı, sağlık, eğitim, konut, güvenlik, çevre, toplumsal ve siyasal yaşama katılım ve güven içinde onurlu yaşamaya dair geniş bir anlam

(180) Kurtuluş Karamustafa, Kenan Güllü ve Neşe Acar, “Kayseri'nin Pazarlanabilirliğinin Şehir Yaşam Kalitesi Açısından Önem-Başarım Analizi İle Değerlendirilmesi”, *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 5, Ocak 2010, s.3, s. 1-26.

çermektedir. Yaşam kalitesine ilişkin bu hakların her biri önemli olup bir bütünlük ve uyum içerisinde sağlanmalıdır. Söz konusu bu hakların bir tanesinin dahi yetersiz olması durumunda, kişi ya da kişilerin yaşam kalitesi olumsuz etkilenmektedir⁽¹⁸¹⁾.

2.3.2. Yaşam Kalitesi Bileşenleri

Yaşam kalitesi ile ilgili yapılan tanımlamalar gelir, eğitim, meslek, sağlık, yaşanılan konutun durumu vb. gibi nesnel ve kişinin sahip olduğu imkânlardan duyduğu tatmin/doyum gibi öznel olmak üzere iki açıdan incelenmektedir. Kimi araştırmacılara göre nesnel kimi araştırmacılara göre ise öznel göstergelerin daha önemli olduğu vurgulansa da, her ikisi için de evrensel bir sistem veya standardizasyon bulunmamaktadır⁽¹⁸²⁾.

Dünya Sağlık Örgütü yaşam kalitesinin fiziksel sağlık, psikoloji (ruhsal sağlık), bağımsızlık derecesi, sosyal ilişkiler, çevre ve din/inançlar olmak üzere altı bileşenden oluştuğunu belirtmektedir. Fiziksel sağlık; enerji, rahatsızlıklar, uyuma ve dinlenme gibi alt bileşenler içermekteyken, psikoloji; olumlu ve olumsuz hisler, özsaygı, hatıralar, fiziksel görünüm, düşünme, öğrenme ve konsantrasyonu içermektedir. Bağımsızlık derecesi; kişinin hareket kısıtlarının olup olmadığını belirlemekte, sosyal ilişkiler; kişisel ilişkileri, cinsel yaşamı ve sosyal destekleri araştırmaktadır. Çevre; her türlü finansal

⁽¹⁸¹⁾ Yeşim Coşar, “Yavaş Şehir Olgusunun Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Algılanan Etkisi”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 2014, s.228, s.226 – 240.

⁽¹⁸²⁾ Boylu ve Paçacıoğlu, *a.g.e.*, s.138-139.

kaynaklardan güvenliğe, sağlık kaynaklarına ulaşımdan seyahat etme özgürlüklerine, ulaşımdan hava kirliliği, gürültü gibi fiziksel çevre elemanlarına kadar çevre kavramı altında pek çok alt bileşeni içermektedir. Din ve inançlar ise bireylerin kendi inanç sistemleri çerçevesinde bir yaşam kalitesi bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır⁽¹⁸³⁾.

Altıntaş, çalışmasında yaşam kalitesinin dört bileşenden oluştuğunu belirtmektedir. Bunlar; ekonomik refah düzeyi, içsel refah düzeyi, sağlık ve güvenlik, toplumun refah düzeyi olarak sıralanmaktadır. Ekonomik refah düzeyi; gelir ile mutluluk arasında ilişki kuran ve yaşam kalitesi denildiğinde akla gelen başlıca kavramlardan biridir. Bu kavram, içinde sosyo-ekonomik durum, finansal kaynaklar, kişisel varlıklar, gelir gibi maddi unsurları içermektedir. İçsel refah düzeyi; insanın kendi iç dünyasına ve ruhuna hitap eden faaliyetleri temsil etmektedir. Boş zaman faaliyetleri, din ve inancına ayırdığı zamanlar, hobileri gibi aktivitelerdir. Sağlık ve güvenlik konusunun özellikle sağlığın insanların yaşam kalitesini etkileyen en önemli faktörlerden biri olması sebebiyle mutluluk ve tatminle ilişkilendirildiği görülmektedir. Toplumun refah düzeyinde ise eğitim, altyapı, üstyapı hizmetleri, insanların kendilerini güvende hissetmelerini sağlayacak tedbirler ve yerel hizmet sağlayıcıların üstlendikleri roller üzerinde durulmaktadır⁽¹⁸⁴⁾.

⁽¹⁸³⁾ WHO, “WHOQOL: Measuring Quality of Life”, (Çevrimiçi)

<http://www.who.int/healthinfo/survey/whoqol-qualityoflife/en/index4.html>, Erişim: 02.01.2018.

⁽¹⁸⁴⁾ Altıntaş, *a.g.e.*, 2010.

Şeker ve diğerleri, daha önceki çalışmalara benzer şekilde, yaşam kalitesini, temel göstergeler, ekonomik yapı, çevresel yapı ve kentsel ve kişisel yaşam olmak üzere dört ana bileşene ayırmışlardır (Şekil 4). Sağlık, ekonomik kaynaklar, çevre ve kişisel memnuniyet gibi kavramların yaşam kalitesini oluşturan en önemli unsurlardan başlıcaları olduğu söz konusu araştırmacılar tarafından da ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra, turizmin ekonomik yapı içerisinde, yaşam kalitesinin bileşenlerinden biri olduğu da dikkat çekmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün yaşam kalitesi bileşenlerinde çevre ana başlığı altında seyahat etme özgürlüğü ve ulaştırma olarak kısaca ele alınan turizm faaliyetlerinin bu çalışmada doğrudan turizm olarak bulunduğu görülmektedir. Ayrıca, Puczko ve Smith, çalışmalarında ulusal, bölgesel veya yerel planlama açısından turizmin yerel halkın yaşam kalitesinin geliştirilmesine destek olması gerektiğini belirtmişlerdir ⁽¹⁸⁵⁾.

⁽¹⁸⁵⁾ Laszlo Puczko, Melanie Smith, "Tourism-Specific Quality-of-Life Index: The Budapest Model", In: Budruk M., Phillips R. (eds) Quality-of-Life Community Indicators for Parks, Recreation and Tourism Management. Social Indicators Research Series, Vol 43, 2011, Springer, Dordrecht

Şekil 4. Yaşam Kalitesi Bileşenleri

Kaynak: Murat Şeker, Arif Saldanlı ve Hakan Bektaş, Trc2 Bölgesi Yaşam Kalitesi Araştırması Diyarbakır – Şanlıurfa, 2014, (Çevrimiçi) https://www.karacadağ.gov.tr/Download/TRC2_Yasam_Kalitesi_Arastirmasi.pdf Erişim: 02.01.2018.

Özetle, pek çok bileşenden oluşan yaşam kalitesi, turizm faaliyetlerinden etkilenmekte ve aynı zamanda turizm faaliyetlerini de etkileyebilmektedir. Zira turizm faaliyetlerinin ekonomik, sosyal veya çevresel olarak olumlu dönüş yaptığı bireylerin yaşam kalitesi yükselmekte ve öte yandan yaşam kalitesi yüksek olan bireylerin turizm faaliyetlerine katılımları ve turiste bakış açıları da olumlu

olabilmektedir. Dolayısıyla yaşam kalitesi ve turizm faaliyetlerinin bir döngü içinde olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.

2.4. TURİZM VE YAŞAM KALİTESİ İLİŞKİSİ

Bireyler seyahatlerinde öncelikle gidecekleri bölgeyi seçmekte ve bu seçimi yaparken, orada yaşayacakları ya da yaşama ihtimalleri olan sosyal etkileşimleri de göz önünde bulundurmaktadırlar. Çünkü belirli bir zamanı geçirecekleri bölgenin sosyal açıdan kendilerini olumsuz etkilememesini istemektedirler ⁽¹⁸⁶⁾.

Turizmin turistler üzerindeki olumlu etkileri ile turistlerin çeşitli turizm ürünlerini tüketmeleri arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Bir yerleşim biriminin hem insanları, hem altyapısı kapsamında turizm için elverişli olması, turistik tüketimin de artmasına katkı sağlayacak; bu durum da o bölgede yaşayan yerel halkın yaşam kalitesini arttıracaktır. Ancak tam tersi durumda, yani hem halkın hem altyapısının turizm için yetersiz olduğu durumda bölge turizm taleplerini karşılamada yetersiz olacak ve bu da domino etkisi yaratarak yerel halkın yaşam kalitesini de düşürecektir ⁽¹⁸⁷⁾.

Son 30 yılda turizm ve yaşam kalitesi bağlantısını ele alan pek çok çalışma yapılmıştır. Çalışmaların büyük çoğunluğunda yerel halklara anketler uygulanmış ve turizmin halkın yaşam kalitesi açısından

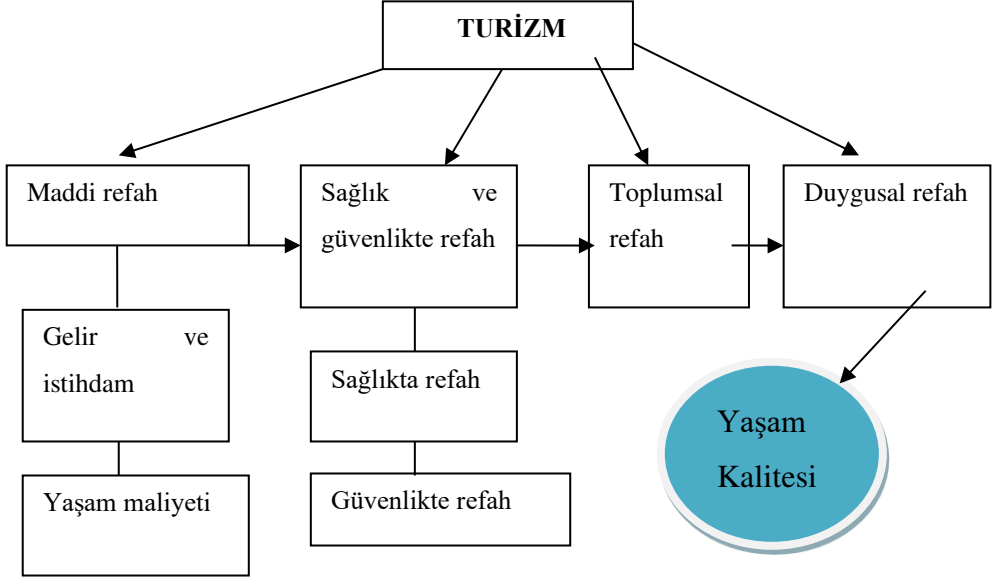
⁽¹⁸⁶⁾ Ruhet Genç, “Tourist Consumption Behaviour and Quality of Life”, Editörler: Muzaffer Uysal, Richard R. Perdue ve M. Joseph Sirgy, *Handbook of Tourism and Quality of Life Research*, Springer, 2012, s.139.

⁽¹⁸⁷⁾ Borbala Gondos, “Relationship Between Tourism and Quality of Life”, Human Capital Without Borders: Knowledge and Learning for Quality of Life, International Conference 2014, 25-27 June 2014, Portoroz, Slovenia.

etkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre turizmin bireylerin yaşam kalitelerini pek çok farklı açıdan etkileyebilmektedir. Yükselmiş bir yaşam kalitesi, bölgedeki turizm faaliyetlerinin de geliştirilmesine yol açmaktadır. Nitekim festivaller, açık hava faaliyetleri, yerel restoranlar, eğlence merkezleri, parklar, kültür merkezleri, doğal yaşam alanları gibi turizm etkinlikleri ve merkezleri, yaşam kalitesi yüksek yerel halkın katılımıyla bölgeyi turistik açıdan daha verimli bir hale getirecektir. Bireysel açıdan bir diğer önemli etki, ekonomik anlamda olacaktır ki, bu, yerel halkın gelirinin artması, iş fırsatları bulması, daha çok vergi ödemesi anlamına gelmektedir. Olumsuz durumlarda ise bir toplumda turizm yüzünden suç oranların artması, trafiğin, hava kirliliğinin çevreyi olumsuz etkilemesi gibi yaşam kalitesini düşürebilecek sonuçlara rastlamak mümkündür ⁽¹⁸⁸⁾.

⁽¹⁸⁸⁾ Kathleen L. Andereck ve Gyan P. Nyaupane, “Exploring the Nature of Tourism and Quality of Life Perceptions among Residents” , *Journal of Travel Research*, 50(3), 2011, s.249.

Şekil 5. Turizmin Yaşam Kalitesine Etkisi

Kaynak: Fariborz Aref, The Effects of Tourism on Quality of Life: A Case Study of Shiraz, Iran, *Life Science Journal*, 2011, 8(2), s.27.

Şekil 5’de görüldüğü üzere turizm, yaşam kalitesine öncelikle maddi olarak iş ve gelir yaratarak, ardından fiziksel ve güvenlik olarak faydalarını arttırarak, toplumsal refahı kalkındırmakta ve en son duygusal olarak refaha varan bireylerde hepsinin toplamı olarak yaşam kalitesinin durumu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmalar, turizmin yaratmış olduğu etkilerin yaşam kalitesiyle ilişkili olduğunu ve onu etkilediğini göstermektedir. Turizmin yaratmış olduğu pozitif etkilerin, yaşam kalitesine pozitif yönde etki ettiğini tespit etmiştir. Ancak turizm nedeniyle nüfus artışının ve kalabalığın beraberinde getirdiği gürültünün ve trafik sorununun,

çarpık kentleşmenin ve bunun beraberinde getirdiği arsa fiyatlarındaki artışın, yaşam pahalılığının artması gibi sorunların ise yaşam kalitesini olumsuz etkilediği savunulmaktadır ⁽¹⁸⁹⁾.

Olumlu ya da olumsuz, turizmin gelişmiş olduğu yörelerde turizmin yarattığı etkilerden etkilenen öncelikli olarak yerel halktır. Yerel halkın turizme desteği turizmin bölgede yarattığı ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel sonuçlara göre şekillenmektedir. Halkın algısının olumlu olması halinde turizme destek artmakta, olumsuz olması halinde ise destek azalmaktadır. Başka bir deyişle, turizmin yerel halk üzerinde yarattığı olumlu etkilerin olumsuz etkilerden daha fazla olması halkın turizme katkı sağlaması ve turizmin gelişim sürecinin içinde olması ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda turizmin sürdürülebilir gelişimi için turizmin yaşam kalitesi üzerinde yarattığı etkiler büyük önem taşımaktadır ⁽¹⁹⁰⁾.

⁽¹⁸⁹⁾ Ahmet Gürbüz ve Mehmet Uçar, “Turizm Destinasyonu Kimliği İle Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişki: Safranbolu’daki Turizm Sektörü Çalışanları Üzerine Bir Araştırma”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(61), Aralık 2017, s.542, s.539-552.

⁽¹⁹⁰⁾ Türker, vd., *a.g.e.*, 2016.

KAYNAKÇA

- Abidin, S. Z. Z. ve Mohamed, B. (2014). *A Review of SCUBA Diving Impacts and Implication for Coral Reefs Conservation and Tourism Management*, SHS Web of Conferences, 12.
- Akdağ, G. (2013). “Bir Ekoturizm Aktivitesi Olarak Mağara Turizmi: Mersin Mağaraları Envanter Çalışması”, 2. *Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu*.
- Aksoy, T. (2017). “Turistik Tanıtım Harcamalarının Turizm Talebine Etkisi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Altaş, N. T., Çavuş, A. ve Zaman, N. (2015). “Türkiye’nin Kış Turizmi Koridorunda Yeni Bir Kış Turizm Merkezi: Konaklı”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 31, 345-365.
- Altıntaş, V. (2010). ”Turizm Gelişiminin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Antalya.
- Andereck, K. L. ve Nyaupane, G. P. (2011). “Exploring the Nature of Tourism and Quality of Life Perceptions among Residents” , *Journal of Travel Research*, 50(3), 248–260.
- Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C. ve Vogt, C. A. (2005). “Residents’ Perceptions Of Community Tourism Impacts”, *Annals of Tourism Research*, 32(4), 1056-1076
- Andriotis, K. ve Vaughan, R. D. (2003). “Urban Residents’ Attitudes toward Tourism Development: The Case of Crete”, *Journal of Travel Research*, 42(2), 172-185.

- Aref, F. (2011). The Effects of Tourism on Quality of Life: A Case Study of Shiraz, Iran, *Life Science Journal*, 8(2), 26-30.
- Aref, F., Gill, S. S. ve Aref, F. (2010). "Tourism Development in Local Communities: As a Community Development Approach", *Journal of American Science*, 6(2), 155-161.
- Aref, F., Redzuan, M. ve Gill, S. S. (2010). "Dimensions of Community Capacity Building: A review of its Implications in Tourism Development", *Journal of American Science*, 6(1), 172-180.
- Arpacı, Ö., Zengin, B. ve Batman, O. (2012). "Karaman'ın Mağara Turizmi Potansiyeli ve Turizm Açısından Kullanılabilirliği", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 59-64.
- Atasoy, F. (2016). "Küreselleşme Çağında Yeniden Yükselen İpek Yolu", *Yükselen İpek Yolu: 2.Cilt*, Türk Yurdu Yayınları, 69-83.
- A. Uslu ve T. Kiper, Turizmin kültürel miras üzerine etkileri: Beypazarı/Ankara örneğinde yerel halkın farkındalığı. *JOTAF/Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2006, 3(3), 305-314, s.307
- Aydin, N. M. (2015). "Kongre Turizmi ve Önemi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi*, Bakü.
- Aziz, N.A.ve Ariffin, A.A. (2009). "Identifying the Relationship between Travel Motivation and Lifestyles among Malaysian Pleasure Tourists and Its Marketing Implications", *International Journal of Marketing Studies*, 1(2).

- BAKA (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı). (2011). “Golf Turizmi Sektör Raporu”, (Çevrimiçi) <http://baka.org.tr/uploads/1303486414GOLF-KATALOG--TURKCE-SON.pdf> .
- Bayram, N. (2004). *Sosyal Bilimlerde SPSS ile Veri Analizi*. Birinci Basım. İstanbul: Ezgi Kitabevi.
- Bennett, J.A. ve Strydom, J.W. (2001). *Introduction to Travel and Tourism Marketing*, Juta Education, Lansdowne.
- Bilim, Y. ve Özer, Ö. (2013). “Yerel Halk Gözüyle Konya’da Turizmin Önemi ve Ekonomik, Sosyal, Çevresel Etkileri”, *Ulusal KOP Bölgesel Kalkınma Sempozyumu*.
- Bishop Museum. (Çevrimiçi) <http://www.bishopmuseum.org/research/treks/palautz97/rb.html> Erişim: 05.05.2018.
- Boylu, A. A. ve Paçacıoğlu, B. (2016). “Yaşam Kalitesi ve Göstergeleri”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 8(15), 137-150.
- Brunt, P. ve Courtney, P. (1999). “Host Perceptions Of Sociocultural Impacts”, *Annals of Tourism Research*, 26 (3), 493-515.
- Cengiz, E. ve Kırkbir, F. (2007). “Yerel Halk Tarafından Algılanan Toplam Turizm Etkisi ile Turizm Desteği Arasındaki İlişkiye Yönelik Yapısal Bir Model Önerisi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 19-37.
- Coşar, Y. (2014). “Yavaş Şehir Olgusunun Kentsel Yaşam Kalitesi Üzerindeki Algılanan Etkisi”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25(2), 226 – 240.

- Cripps, G. ve Harris, A. (2009). Community Creation and Management Of The Velondriake Marine Protected Area. *Blue Ventures Conservation*, London.
- Çakıcı, C. (2009). *Toplantı Yönetimi, Kongre, Konferans, Seminer ve Fuar Organizasyonları*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Çalışkan, U. ve Tütüncü, Ö. (2008). “Turizmin Yerel Halk Üzerindeki Etkileri Ve Kuşadası İlçesi Uygulaması”, *IV. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi*, 23-27 Nisan 2008, Antalya.
- Çeken, H. (2008). “Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, C.X, S II.
- Çımat A. ve Bahar, O. (2003). “Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (6), 1-18.
- ÇSGB. (2011). *Turizm Sektöründe Çalışma Sürelerinin İyileştirilmesi Programlı Teftişi Sonuç Raporu*, 48, Ankara.
- Çuhadar, M. (2006). “Turizm Sektöründe Talep Tahmini İçin Yapay Sinir Ağları Kullanımı ve Diğer Yöntemlerle Karşılaştırmalı Analizi (Antalya İlinin Dış Turizm Talebinde Uygulama)”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Isparta.
- Dalgıç, A.ve Birdir, K. (2015). “Yayla Turizmine Katılan Turistlerin Seyahat Motivasyonları, Algılanan Değer, Tatmin Düzeyleri Ve Sadakatleri Üzerine Bir Araştırma”, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3(3), 3-17.

- Dalton, J. H., Elias, M. J. ve Wandersman, A. (2007). *Community Psychology: Linking Individuals and Communities*, Thomson Wadsworth.
- Diker, O., Çetinkaya, A. ve Cinkaya, A. (2016). “Hava Sporları Turizmi ve Safranbolu’nun Hava Sporları Potansiyelinin Belirlenmesi”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 84-100.
- Dimmock, K. ve Cummins, T. (2013). “*History Of Scuba Diving Tourism*”, Editörler, Ghazali Musa ve Kay Dimmock, *Scuba Diving Tourism: Contemporary Geographies Of Leisure, Tourism and Mobility*, Routledge, UK,14-28.
- Divers Institute. (Çevrimiçi) <https://www.diversinstitute.edu/history-of-the-wetsuit/> Erişim: 05.05.2018.
- Doğan, S. ve Yıldız, Z. (2007). “Bölgesel Kalkınma, Turizmin İlişkisi ve Göller Bölgesi Kalkınmasında Alternatif Turizm Potansiyelinin Kullanılabilirliğine Yönelik Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(6), 147-181.
- Ercanik, C. (2003). “Türkiye’de Yat Turizminin Coğrafya Açısından İrdelenmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, (Çevrimiçi) <file:///C:/Users/user/Downloads/701.pdf> Erişim: 05.10.2017.
- Erkurt, O. ve Paker, S. (2014). “Su Altı Arkeoparkları ve Deniz Turizmi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 6(2), 131-144.

- Eykay, İ., Dalgın, T. ve Çeken, H. (2015). “İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Antakya'nın Değerlendirilmesi”, *Journal of Life Economics*, 2(2), 59-74.
- Ferroni, L. Hospitality & Tourism Investment: Forces for the Future, (Cevrimici) <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/2017-documents/global-economic-impact-and-issues-2017.pdf> Erişim; 03.10.2017.
- Fredline, E. ve Faulkner, B. (2000). “Host Community Reactions A Cluster Analysis”, *Annals of Tourism Research*, 27(3), 763-784.
- Garrod, B. (2008). *Market Segments and Tourist Typologies For Diving Tourism*, Editörler: Brian Garrod ve Stefan Gössling, New Frontiers In Marine Tourism: Diving Experiences, Sustainability Management, Elsevier, Amsterdam, 31-48.
- Genç, R. (2012). “Tourist Consumption Behaviour and Quality of Life”, Editörler: Muzaffer Uysal, Richard R. Perdue ve M. Joseph Sirgy, *Handbook of Tourism and Quality of Life Research*, Springer.
- Gilchrist, A. (2009). *The well-connected community A networking approach to community development*, Second Edition, The Policy Press, UK.
- Gondos, B. (2014). “Relationship Between Tourism and Quality of Life”, Human Capital Without Borders: Knowledge and Learning for Quality of Life, International Conference, Portoroz, Slovenia.
- Güney Marmara Kalkınma Ajansı. (2014). “Balıkesir’de Yat Turizmi’, 2014. s.4

- Gürbüz, A. ve Uçar, M. (2017). “Turizm Destinasyonu Kimliği İle Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişki: Safranbolu’daki Turizm Sektörü Çalışanları Üzerine Bir Araştırma”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(61), 539-552.
- Gürbüz, A. (2002). “Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma”, *TEKNOLOJİ*, 5(1-2), 49-59.
- Hacıoğlu N. ve Avcıkurt, C. (2008). *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, 1.Baskı, Nobel Yayınları, Ankara.
- Han, G., Fang, W.T.ve Huang, Y.W. (2011). “Classification and Influential Factors in the Perceived Tourism Impacts of Community Residents on Nature-based Destinations: China’s Tiantangzhai Scenic Area”, *Procedia Environmental Sciences*, 3rd International Conference on Environmental Science and Information Application Technology (ESIAT 2011), 2010-2015.
- Holden, A. (2006). “Managing the Environmental Impacts of Tourism”, Editorler: John Beech ve Simon Chadwick, *The Business of Tourism Management*, Pearson Education Ltd, England.
- ILO (Çevrimiçi) <http://www.ilo.org/global/industries-and-sectors/hotels-catering-tourism/lang--en/index.htm> Erişim; 03.10.2017.
- Ivanovic, M. (2008). *Cultural Tourism*, Juta.
- İbret, Ü., Aydınöz, D. ve Uğurlu, M. (2015). “Kastamonu Şehrinde Kültür ve İnanç Turizmi”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 32, 239-269.
- Jenner P. ve Smith, C. (1992). *The Tourism Industry and the Environment*, The Economist Intelligence Unit, London.

- Kalaycı, Ş. (2006). “Faktör Analizi”, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. Ed.:Şeref Kalaycı. İkinci Basım. Ankara: Asil Yayın.
- Karamustafa, K., Güllü, K. ve Acar, N. (2010). “Kayseri’nin Pazarlanabilirliğinin Şehir Yaşam Kalitesi Açısından Önem-Başarım Analizi İle Değerlendirilmesi”, *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 5, 1-26.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. 18. Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kargı, N. (2009). “Bölgesel Kalkınma Yaklaşımlarındaki Gelişmeler ve AB Perspektifi Altında Türkiye’nin Bölgesel Politika Analizi”, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 2(1),.
- Kartal, M. (2006). *Bilimsel Araştırmalarda Hipotez Tezleri*. Üçüncü Basım. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kazım Özdamar, *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi, 2004, s.537.
- Kim, K., Uysal, M. ve Sirgy, M. J. (2013). “How Does Tourism in a Community Impact the Quality of Life of Community Residents?”, *Tourism Management*, 36, 527-540.
- Ko, D.W. ve Stewart, W. P. (2002). “A Structural Equation Model of Residents’ Attitudes for Tourism Development”, *Tourism Management*, 23, 521-530.
- Kozak, N., Kozak, M. ve Kozak, M. (2006). *Genel Turizm*, Detay Yayıncılık, Ankara.

- Kozak, N., Akoğlan, M. ve Kozak, M. (1997). *Genel Turizm İlkeler ve Kavramlar*, 3. bs., Ankara.
- Koşker, H. ve Unur., K. (2014). “Türkiye’nin Dağ Turizm Potansiyeli, Çeşitleri, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, 15. Ulusal Turizm Kongresi, Ankara.
- KUTO (Kuşadası Ticaret Odası). “Dünyada Ve Türkiye’de Kongre Turizmi”, Kuşadası-Efes Kongre Merkezi, Kongre ve Ziyaretçi Büroları, (Çevrimiçi) <http://www.kuto.org.tr/img/kuto/raporlar/26.pdf> Erişim: 05.10.2017.
- Kuvan, Y. ve Akan, P. (2005). “Residents’ Attitudes Toward General And Forest-Related Impacts Of Tourism: The Case Of Belek, Antalya”, *Tourism Management*, 26, 691-706.
- Künü, S., Hopoğlu, S., Gürçam, Ö. S. ve Güneş, Ç. (2015). “Turizm ve Bölgesel Kalkınma Arasındaki İlişki: Doğu Karadeniz Bölgesi Üzerine Bir İnceleme”, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 71-93.
- Lertcharoenchoke, N. (1999). “Alternative Tourism”, *ABAC Journal*, (Çevrimiçi) http://www.journal.au.edu/abac_journal/may99/article4_f.html Erişim: 05.10.2017
- Lindsay, J.F. (2010). “From Fashion to ‘Tangible-Intangible’ Action: Local Communities ‘Culturizing’ New Tourism Development”, içinde Brebbia, C.A. ve Pineda, F.D. (Editörler), *Sustainable Tourism IV*, Witpress, Boston.
- Lubbe, B. (2003). *Tourism Management in Southern Africa*, Pearson, Cape Town.

- MacLellan-Wright, M. F., Anderson, D., Barber, S., Smith, N., Cantin, B., Felix, R. ve Raine, K. (2007). “The development of measures of community capacity for community-based funding programs in Canada”, *Health Promotion International*, 22(4), 299-306.
- Maragh, G.S., Gürsoy, D. ve Vieregge, M. (2015). “Residents' perceptions toward tourism development: A factor-cluster approach”, *Journal of Destination Marketing & Management*, 4, 36–45.
- Mason, P. (2006). “Managing Sociocultural Impacts of Tourism”, Editorler: John Beech ve Simon Chadwick, *The Business of Tourism Management*, Pearson Education Ltd, England.
- Mansuroğlu, S. (2006). “Turizm Gelişmelerine Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Akseki/Antalya Örneği”. *Akdeniz Üniv. Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 35-46.
- Menendez, C., J. “Partnering for Inclusive Growth: From Digital Divide to Digital Dividend”, (Çevrimiçi) <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/2017-documents/global-economic-impact-and-issues-2017.pdf>
Erişim; 03.10.2017.
- Mesci, M. ve Dönmez, G. (2016). “Turizmin Bölgesel Kalkınma ve Yerel Halk Üzerindeki Etkisi: Mudurnu Örneği”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Kasım 2016.
- Mieczkowski, Z. (1995). *Environmental Issues of Tourism and Recreation*, University Press of America, Lanham.

- Miklos, V. “The Strange and Wonderful History of Diving Suits from 1715 to Today”, (Çevrimiçi) <https://io9.gizmodo.com/the-strange-and-wonderful-history-of-diving-suits-from-1262529336> Erişim: 05.05.2018.
- Musa, G. ve Dimmock, K. (2015). Scuba Diving Tourism System: A Framework For Collaborative Management and Sustainability, *Marine Policy*, 54, 52-58.
- Musa, G. ve Dimmock, K. (2014). Scuba Diving Tourism: Introduction To Special Issue, *Tourism in Marine Environments: Special Issue*, 8(1-2), 1-5.
- Namık Tanfer Altaş, Ahmet Çavuş ve Nilgün Zaman, “Türkiye’nin Kırsal Turizmi Koridorunda Yeni Bir Kırsal Turizm Merkezi: Konaklı”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 31, 2015, s.346.
- OECD. (2016). *OECD Tourism Trends and Policies 2016*, OECD Publishing.
- OECD. (2012). *OECD Tourism Trends and Policies 2012*, OECD Publishing.
- Okumuş, F., Altınay, L. ve Chathoth, P. (2010). *Strategic Management for Hospitality and Tourism*, Elsevier, Oxford.
- Ong, T. F. ve Ghazali, M. (2011). “An Examination of Recreational Divers’ Underwater Behaviour By Attitude-Behaviour Theories”, *Current Issues in Tourism*, 14(8), 1–17.
- Oral S. ve Başarır A. (1995). “Alternatif Turizmin Önemi, Türkiye’de Alternatif Turizm Çeşitleri ve Kapadokya’da Uygulanabilirliği”, Hafta Sonu Seminerleri II: Kapadokya’nın Turistik, Kültürel Potansiyeli ve Pazarlama Sorunlarında sunulmuştur, Nevşehir.

- Orhunbilge, N. (2002). *Uygulamalı Regresyon ve Korelasyon Analizi*. Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları No. 4328.
- Özdemir, M.A.ve Kervankıran, İ. (2011). “Turizm ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyonkarahisar Örneği”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 24, 1-25.
- Özen, S. (2009). “Dünya Turizminde Tüketici Tercihlerinde Yaşanan Değişimlerin Konaklama İşletmelerine Yansımaları: Antalya’da Temalı Otel Örnekleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Aydın.
- Öznur, S. (2016). “Bireylerin Donanımlı Dalış Sporuna Başlama Tercihlerinin Saptanması”, III. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu, (Çevrimiçi) <http://denizturizmi2016.deu.edu.tr/0008.pdf> Erişim: 06.10.2017.
- Öztaş, K. (2002). *Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgileri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Öztürk Y. ve Yazıcıoğlu, İ. (2002). “Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma”, *Gazi Üniversitesi, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2.
- Page, S. J. ve Connell, J. (2006). *Tourism: A Modern Synthesis*, 2nd Edition, Thomson, London.
- Pe’rez, E. A. ve Nadal, J. R., (2005). “Host Community Perceptions A Cluster Analysis”, *Annals of Tourism Research*, 32(4) , 925–941.
- Puczko, L. ve Smith, M. (2011). “Tourism-Specific Quality-of-Life Index: The Budapest Model”, In: Budruk M., Phillips R. (eds)

Quality-of-Life Community Indicators for Parks, Recreation and Tourism Management. Social Indicators Research Series, Vol 43, Springer, Dordrecht

Sa'nchez, A. V., Bueno, N. P.ve Meji'a, M. A.P. (2011). "Explaining Residents' Attitudes To Tourism Is a Universal Model Possible?", *Annals of Tourism Research*, 38(2), 460-480.

Sangkakorn, K. ve Suwannarat, S. (2013). "Local People Participation in Tourism Development: The Case Study of Chiang Mai", *The 2nd Conference on Asian Economic Development*, Faculty of Economics, Chiang Mai University.

Sarı Y. (2017). "Bir Alternatif Turizm Çeşidi Olarak "Tefekkür Turizmi" Üzerine Kavramsal Bir Çalışma, *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 56-62.

Saturk Kurulu. Türkiye'de Termal Sağlık Turizmi, (Çevrimiçi) <http://www.saturk.gov.tr/images/pdf/tyst/07.pdf>
Erişim: 05.10.2017.

Scubadiverlife. "Making Sustainable Tourism the Standard in the Dive Industry", (Çevrimiçi) <https://scubadiverlife.com/making-sustainable-tourism-standard-dive-industry/> Erişim: 05.05.2018.

Sekhar, N. U. (2003). "Local People'S Attitudes Towards Conservation And Wildlife Tourism Around Sariska Tiger Reserve, India", *Journal of Environmental Management*, 69, 339-347.

Selimoğlu, Ö. (2004). *Dünyada ve Türkiye'de Ekoturizm*, İstanbul Ticaret Odası, (Çevrimiçi) <http://www.ito.org.tr/Dokuman/Sektor/1-31.pdf> Erişim: 06.10.2017.

- Sharpley, R. (2014). “Host perceptions of tourism: A review of the research”, *Tourism Management*, 42, 37-49.
- Snaith, T. ve Haley, A. (1999). “Residents' Opinions Of Tourism Development In The Historic City Of York, England”, *Tourism Management*, 20, 595-603.
- Somuncu, M. (2006). “Turizmin Kalkınmaya Etkisi ve Türkiye Turizmindeki Bölgesel Farklılıklar”, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, *IV. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiri Metinleri*, Ankara, 163-177.
- Somuncu, M. (2004). “Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel”, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-21.
- Subaşı, B. (2004). “Yayla Turizmi Sektör Profili”, *İstanbul Ticaret Odası*.
- Şafak, İ. (2003). “Türkiye’deki Av Turizmi Uygulamalarının Özel Avlak İşletmelerine Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A(2), 133-148.
- Şeker, M., Saldanlı, A.ve Bektaş, H. (2014). Trc2 Bölgesi Yaşam Kalitesi Araştırması Diyarbakır – Şanlıurfa, (Çevrimiçi) https://www.karacadag.gov.tr/Download/TRC2_Yasam_Kalitesi_Arastirmasi.pdf Erişim: 02.01.2018.
- T.C. Kaş Kaymakamlığı Resmi Internet Sitesi, <http://www.kas.gov.tr/nufus>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. “Alternatif Turizm Türleri”, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9872/alternatif-turizm-turleri.html> Erişim: 05.10.2017.

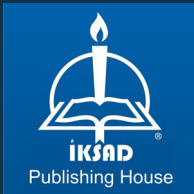
- T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı. “Dünya’da Sağlık ve Termal Turizm”, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11478/dunyada-saglik-ve-termal-turizm.html> Erişim: 05.10.2017.
- T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı. “Mağara Turizmi”, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10335/magara-turizmi.html> Erişim: 05.10.2017.
- T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı. “Av Turizmi”, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9874/av-turizmi.html> Erişim: 05.10.2017.
- T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı. “Golf Turizmi”, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10161/golf-turizmi.html> Erişim: 05.10.2017.
- T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı. (2013). “Ülkemizde Yat Limanı (Marina) İşletmeciliği”.
- T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı. “İpek Yolu”, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10174/ipek-yolu.html> Erişim: 05.10.2017.
- T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı. “Hava Sporları”, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10164/hava-sporlari.html> Erişim: 06.10.2017.
- T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı. “İnanç Turizmi”, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,10173/inanc-turizmi.html> Erişim: 06.10.2017.
- T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı. “Akarsu Turizmi”, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,9873/akarsu-turizmi.html> Erişim: 06.10.2017.

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. “Su altı Dalış”, (Çevrimiçi) <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11518/bazi-dalis-bolgeleri.html> Erişim: 08.10.2017.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). “Konaklama ve Seyahat Hizmetleri Turizm Hareketleri”, (Çevrimiçi) http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Turizm%20Hareketleri.pdf, Erişim: 06.10.2017.
- Tayfun, A. ve Kılıçlar, A. (2004). “Turizmin Sosyal Etkileri ve Yerli Halkın Turiste Bakışı”, *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:1, 1-17.
- Tekin, Ö. F. “Alternatif Bir Turizm Türü Olarak Yayla Turizmi ve Bozkır İlçesinin Potansiyelinin Değerlendirilmesi”, (Çevrimiçi) <http://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/303/66%20%C3%96mer%20Faruk%20Tekin%20ALTERNAT%C4%B0F%20B%C4%B0R%20TUR%C4%B0ZM%20T%C3%9CR%C3%9C%20OLARAK%20YAYLA%20.pdf> Erişim: 05.10.2017.
- Teye, V., Sönmez, S. F. ve Sırakaya, E. (2002). “Residents’ Attitudes Toward Tourism Development”, *Annals of Tourism Research*, 29(3), 668-688.
- Torlak, S.E. ve Yavuzcehre, P. S. (2008). “Denizli Kent Yoksullarının Yaşam Kalitesi Üzerine Bir İnceleme”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 17(2), 23-44.
- Turner, R. (2017). “Travel&Tourism Global Economic Impact and Issues 2017”, *WTTC*.
- Turner, R. (2017). “Travel&Tourism Economic Impact 2017 Turkey”, *WTTC*.

- TURSAB. “Kış Turizmi Raporu”, (Çevrimiçi) https://www.tursab.org.tr/dosya/12196/tursab-kis-turizmi-raporu119314251845-1_12196_3978793.pdf Erişim: 05.10.2017.
- Türker, N., Selçuk, Ş. ve Özyıldırım, A. (2016). “Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Safranbolu Örneği”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1).
- Türker, G. Ö. ve Türker, A. (2014). “Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği”, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, 4(1), 81-98.
- Tüzünkan, D. (2016). *Turizm Sektöründe Inovasyon (Yenilik) ve Güncel Uygulamalar*, Bilgi Çağında Inovasyon, Editörler: Yrd. Doç. Dr. Ayşe Çağlı Döner, Yrd. Doç. Dr. Ayşen Akyüz, Derin Yayınları, Yayın no: 0158, İstanbul.
- Ukav, İ. (2012). “Adıyaman’da Av Turizmi”, II. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi, Antalya, (Çevrimiçi) http://anatoliajournal.com/atad/depo/bilgibankasi/Kitap_113.pdf Erişim: 05.10.2017.
- UN. “Impacts of Tourism”, (Çevrimiçi) <http://drustage.unep.org/resourceefficiency/impacts-tourism> Erişim; 03.10.2017.
- UNEP. (2011). “Tourism; Investing in Enrgy and Resource Efficiency”.
- UNWTO. (2017). *Tourism Highlights 2017 Edition*, (Çevrimiçi) <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419029> Erişim; 03.10.2017.

- UNWTO. (2011). “Religious Tourism in Asia and the Pacific”, (Çevrimce) http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/110325_religious_tourism_excerpt.pdf Erişim: 06.10.2017.
- Waddell, D. K. “Tourism& World Peace in the Cognitive Era”, (Çevrimiçi) <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/2017-documents/global-economic-impact-and-issues-2017.pdf> Erişim; 03.10.2017.
- WHO. “WHOQOL: Measuring Quality of Life”, (Cevrimici) <http://www.who.int/healthinfo/survey/whoqol-qualityoflife/en/>, Erisim: 02.01.2018.
- Williams, J. ve Lawson, R. (2001). “Community Issues and Resident Opinions of Tourism”, *Annals of Tourism Research*, 28(2), 269-290.
- Wish, N. B. (1986). “Are We Really Measuring the Quality of Life? Well Being has Subjective Dimensions As Well As Objective Ones”, *American Journal of Economics and Sociology*, 45(1), 94-102.
- Wong, K. M., Thirumoorthi, T. ve Musa, G. (2013). *Scuba Diving Satisfaction*, Editörler: Musa G, Dimmock K., *Scuba Diving Tourism: Contemporary Geographies Of Leisure, Tourism And Mobility*, Routledge, UK, 107-116.
- World Tourism Organization UNWTO. (2017). “Why Tourism”, (Çevrimiçi) <http://www2.unwto.org/content/why-tourism> Erişim; 03.10.2017.

- Yahşi Yazıcıoğlu ve Samiye Erdoğan, *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Birinci Basım. Ankara: Detay Yayıncılık, 2004, s.48.
- Yalçın, C., Öter, Z. ve Çelik, S. (2014). “Müzikal Etkinliklerin Kısıtlanan Kültür Turizmini Geliştirmek İçin Kullanımı: Bodrum örneği”, *15. Ulusal Turizm Kongresi*, Bildiri kitabı, 13-16 Kasım 2014, Ankara.
- Yarmacı, N., Keleş, M. ve Ergil, B. (2017). “Su Altı Dalış Turizminin Mevcut Durumu, Sorunları ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler: Kaş Örneği”, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 66-87.
- Yu, L. (2008). *The Structure and Nature of the International Hospitality Industry*, içinde Brotherton, B. ve Wood, R. (Editörler), *The Sage Handbook of Hospitality Management*, Sage, London.
- Zengin B. ve Sancar, M. F. (2014). “Alternatif Turizm Türlerinin Pazarlamabilirliği ve Seyahat Acentelerinin Bakış Açıları: Şanlıurfa Örneği”, *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(10), 141-160.

ISBN: 978-625-7687-49-2